

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ МИНИСТРЛИГИНИНГ ОРГАНИ

САЊАТИМИЗ АЯСИ

Телевизорда «Сен етим эмасан» бадий фильми кўрсатилади. Салкам бир уй одам жингина, нигоҳимизни экрандан узмай, фильми томоша қилдимиз. Айниқса, ҳар гал Фотима хола экранда кўришни билан хонадаги жимлик оғир сукунатга айланади. Енимда ўтирган буним фильми кўраётган экан, дамба-дам ҳўрсиниб қўяди. Фильм туташ билан у киши кўзларига ёш оляб:

— Бу Фотима хола деганлари Зайнаб момони ўзгинаси-ку! У бечора ҳам уруш йилларида турт етимни асраб оляб, катта қилди. Лекин уларнинг хузурини кўрмай кетди. Таваба, худди Зайнаб момонинг ўзгинаси-я. Кийиниши ҳам, гапиринилари ҳам, ҳатто йиғлашлари ҳам ўхшайди, — дедилар.

— Бувижон, бу айнан Фотима холанинг ўзи эмас. Кинода унинг образини машҳур актрисамаиз Лутфиҳон ая Саримсоқова уйнаган, — дедим у кишига ташутирмоқчи бўлиб.

— Лутфиҳоним ўйнаган бўлсам, барибир ҳамкинлогимиз шўрлик Зайнаб момога ўхшайди, — деди буним сўзига қатъий турб.

Шунда санъаткорнинг талантига, томошабинни шонтириш қудратига яна

усулида экиб ўстирилмайди. Улар туғилмадилар. Талантлар — ҳалқ бойликлари, — деб ёзади шoir Андрей Вознесенский.

Лутфиҳон Саримсоқова миллий театр ва кино санъатининг бойлиги!

У оғир йилларда — эндигина совет доқимияти қад ростлаётган кезларда сахнага нурдек кириб келди. Ва дастлабки машқлари, эпизодик роллари биланқотомошани қалбини забт этди. Шунингдек, ая ўша мураккаб йилларда хотин-қизлар озолиқ ҳаракати «Хужум»да акти қатнашди. Сахнада озо аёллар образларини яратди. Унинг талқинида, ижро услубида жафокаш, содда, меҳрибон, оқибатли хотин-қизлар образлари кўпроқ учрайди. Салбий образларини ҳам мароминга етказиб ўйнайди. Биргина «Фарҳод ва Ширин» спектаклидаги Ёсуман кампирини эслаш кифой...

Тўғриси, Лутфиҳон ая сахнада ҳам, экранда ҳам образ яратмайди. Ҳеч қачон! Балки у ўша образ билан яшайди. Яшанган учун ҳам биз уларга шонномаиз (бувижонингидек): кўлса кулаиз, йиғласа йиғлайиз. Шунинг учун ҳам бундай образлар умрбод қалбимиздан ва хотирамиздан ўчмайди. Санъатнинг асл моҳияти, кучи ва қудрати абадийликда.

А. ЖУРАЕВ

ЎЗБЕКИСТОН ССРДА УКРАИНА ССР АДАБИЁТИ ВА САЊАТИ КЎНЛАРИ ОЛДИДАН

МОВИЙ УКРАИНА ТУПРОҒИДА

ИВАН ФРАНКО ИБОРАСИ ВИЛАН айтганда, «Леся Украинанинг буюк ва таъноҳ муҳаббати, даҳо Шевченконинг умрлик кўшиги» — Украина тупроғига қадим қўяр онамиз, дўстларимиз бизни «Хўш келибсиз» деган сўзлар билан кутиб оляди. Гуллартабассумлар, табрик-оқчишлар, куй-қўшиқлар... Украин куйига «Баҳор» қизлари рақс этсадар, ўзбек қўшиғига украин йиғиллари ўйин тушдилар...

«Чин дўстлик мана шундай бўлмоғи керак, — ўйладим ўзимча, — бир-биримизнинг тилимизни, дилимизни, санъатимизни билишимиз зарур».

Украина Ёзувчилар союзида бўлган суҳбатда дўстларимиз: «Асарларимизни сўзга-сўз таржима орқали эмас, бевосита, айна ўша тилининг ўзидан агардиримиз керак» дейишганда улар дилимизни айтганларидан севиноб кетдим. «Орол муаммоси фанат сининг муаммо эмас, бизники ҳам», — дейишганда, дўстлар қўлини қисиб қўйгим келди. Зе-

ро, чин дўстлик шiorларда эмас, миғбарлардаги қақирларда эмас мана шундай амалий фаолият, бир-бирига кўюниш-суюнишларда кўрилади-да!

Мен Украинада бир неча марта бўлганман, турли адабий анжуманларда иштирок этганман. Украинага бу галги сафар олдиндан авваллари борганимда ён дафтаримага ёзиб қўйган сўзларимни яна бир бор кўздан кечириб қўйдим. Мана, улардан баъзилари: «Мен айтишни истаган, лекин айтолмаган гапларини Леся Украинана айтди...» «Шевченконинг ўйи-у-ку ўз халқи дardини шу даража куйлабди, мен ўз халқимнинг нимасини куйладим, дея ўз-ўзимдан ҳижолат бўлишиман...»

Мовий Украина тупроғида бир ҳафта бўлидик. Ҳаммаёқ кўм-кўк, кўм-кўк... Кўлакамзорлиги жиҳатидан Киев Иттифоқда биринчи ўринда туриниши аввалдан билардим. Шаҳар сатҳининг 70 процентини дов-дархтлар, гулзор-бутаорлар ташкил этаркан. Жуда-жуда ҳавасим келди.

Мен эса шеърят устозлари Леся Украинана, Тарас Шевченконинг ўйлайман. Кўз олдимда Украина Ёзувчилар союзи правленисининг раисчи П. Мушкетининг куюнчак сиймоси. У Киев бўйлаб саҳват қилишимизни, обидларини кўришимизни шунчалар истадик, биз йўқ дегудек бўлса, мезбонимизнинг ранжитиб қўйишдан қўчиб, дарҳол у тақдир этган машинага ўтирдик. Петр Ильич бизга шаҳар тарихиндан қатор аюйиб лавҳаларни, худди ўз асарини ҳозиргина ёзиб, энди тингловчи фикрини билиш иштиғида бўлгандай, ҳаёжонланиб айтиб берди. Биз мароқланиб тингладик.

Шу йилнинг октябрь ойида дўстларимиз ҳам республикамизга таширф буюрадилар. Мен бу мулоқот иложи борича даоабадан холи бўлишим, бир-биримизни ўрганишимизга, амалий, ижодий ҳамкорлик ўрнатишимизга бевосита ердан беришимни истадик. Учрашувлар оқибати — доимий борди-келдилик, икки тилда қиқадиган китоблар бўлса... Дўстлик шундайгина амалий ва муштаҳкам бўлади.

Гулчехра НУРУЛЛАЕВА, Ўзбекистон Ленин комсомолы мукофоти лауреати

Ҳиндистон халқлари жуда қадимий маданиятга эга эканлиги, уларнинг бугунги кунда Совет Иттифоқда муваффақият билан ўтаётган миллий байрами, фестивали — Утсавда ўз аксини топмоқда. Ҳинд халқининг жонли, қизгин куй-қўшиқлари, жозибали рақслари Урта Осиё халқлари наздида аллақачон манзур бўлган, қалбларидан чуқур жой олган. Биз Ҳинд қўшиқларини севиб эшитамиз, Ҳинд кинофильмларини катта қизиқиш билан томоша қиламиз, ҳаракатлар билан жилонган рақсларига маҳлиё бўламиз. Ҳинд санъатининг халқимизга манзур бўлиши ҳар иккала ўлканинг маданий алоқалари натижаси туфайли бўлиб, унинг дебчаси узок тарих саҳифаларидан бошланади. Бу ҳақда Шарқ кўлэма манбаларида ҳам қимматли маълумотлар ёзиб қолдирилган. Урта аср ёзма ёдгорликларининг Ҳиндистонга бағишлаб ёзилганлари орасида бобокалонимиз Буюк қомусий олим Абу Райҳон Беруний мероси алоҳида ўрни тутеди.

Ҳиндларнинг ер-сувлари, қадимий бой маданий мероси, осори-атиқа ва урф-одатлари ҳақида Берунийнинг «Ҳиндистон» (тўла номи «Ҳиндларнинг ақлга сиғадиган ва сиймайдиған таълимотларини аниқлаш китоби») асариде ба-

УТСАВ-ҲИНД БАЙРАМИ

тафсил маълумотлар бор. Жумладан, Ҳинд байрамлари ва тантаналарига алоҳида бир боб бағишланган. «Жатра» деб (Ҳиндларда) сафарда шоду хуррамлик билан юришга айтади. Шунинг учун (Ҳиндлар) байрамни жатра деб атайдилар. Кўпинча (Ҳинд) байрамлари аёллар ва болалар учун бўлади, деб бошлайди Абу Райҳон Беруний ушбу боби. Шундан сўнг ойма-ой бир йил давомиде Ҳиндларда нишонланадиган байрам ва турли тантаналар ўтказиладиган кунлар санаб ўтилган. Нишонланадиган ҳар бир байрамда бажарилиши лозим бўлган тантанали маросимлар ҳақида хабар беради: жами бир йил давомидеги байрам қилинадиган кунлар сони ўттиздан ортиқдир. Асарда баён қилинишича, шодиёна кунлари кўринишда ҳам, мазмун жиҳатдан ҳам ўзаро фарқ қилади. Юқориде қайд этиб ўтилганидек, бутун йил давомидеги байрам кунларининг учдан бирини кўпроқ аёллар нишонлайдилар. Қолганлари, ҳар хил урф-одатларга, деҳқончиликка, Ой, Кўш ва бошқа осмон жисмлари ҳаракати билан бо-

лиқ астрономик ҳолатларга шунингдек, диний маросимларга бағишланган тантана кунларидан иборат. Жумладан, аёллар байрам қиладиган кунлар ҳақида Беруний шундай ёзади:

«Чайтра ойининг ўн тўртинчи кунини баҳанд деб атайдилар. Бу бўлса аёллар учун байрам бўлиб, улар зиналаниб ясондилар ва эрлеридан ҳадавлар талаб қиладилар».

«Вайшакҳа ойининг учинчи кунини баҳанд деб атайдилар. Буни гауретрият дейишди, бу байрам Хивавант (Химол) тоғининг қизи Гаурешарига бағишлангандир. Бунда хотинлар ювиниб, яса-

надилар. Гауре санамига сажда қиладилар, олдиде чирғакчи, яқинига хўшбуй нарсалар қўядилар ва ҳеч нима емасдан арғимчок учиб ўйнайдилар. Эртаси кунни садақа улашиб, таом ейдилар».

«Бҳадрапада ойининг учинчи куниде хотинлар учун ҳарболе байрам бўлади. Бунда бир неча кун илгари заибли, саватларга ҳар хил уруғликларни экишди ва ўша кунга-ча кўкартириб қўйиб, устига гул ва хўшбуй нарсаларни сочиб, тун бўйи йўн-кулгу қилиш хотинларнинг одатларидан бўлади ва тонг отганда уларни ҳовуларга олиб келиб, ювиниб, ўзлари ҳам қўмилиб, садақа берадилар».

Байрамлар орасида оловга сийниш тантана кунлари ҳам бўлган ва бу ҳақда Беруний шундай ёзади: «Вайшакҳа ойининг ўнчи кунни далага чиқиб то ой тўлгунча беш кун жуда зўр олов ёқадилар, оловга қурбонлик қиладилар».

Шуни ҳам қайд этиб ўтиш лозимки, оловга сийниш қадимда фақат Ҳиндистон халқлари учун хос одатгина бўлиб қолмай, Балки кўпгина Шарқ халқлари учун ҳам қа-

димий анъана ҳисобланган. Бу анъана Урта Осиё халқлари орасида ҳам кенг тарқалган эди. Оташпарастлик турли халқларда фақат шакл жиҳатидангина фарқ қилган, холос.

Ҳиндлар жуда қадимдан Кўш, Ой ва бошқа осмон жисмларининг ҳаракатини кузатиб борганлар, кундалик ҳаётда, айнакча, қишлоқ кўчалигида мавсуларни белгилашда кенг фойдаланганлар. «Вайшакҳа ойида кўлланнинг кеча ва кундуз бербарлиги бўлиб, уни васанте дейиладу ва байрам қилинади», — деб ёзади Беруний. Ҳиндларнинг Кўш байрами ҳақида Беруний шундай дейди: «Мултон шаҳрининг Ҳиндлари Кўш байрам қилиб, уни Самба пуравтра деб атайдилар, у кунда Кўшга сажда қиладилар».

Бугунги кунда Совет Иттифоқи билан Ҳиндистон ўртасидаги дўстлик алоқалари янги погонга кўтарилиб, ривожланиб бораётган, Ҳинд халқининг қадим маданияти билан бизни бевосита таништурувчи ватандошимиз Буюк олим Абу Райҳон Берунийнинг илмий мероси билан фахрлансак арзийди.

Омонулла БҲРИЕВ, ЎзССР ФА Шарқшунослиқ институтининг илмий ходими

БУГУНГИ СОНДА:

ҚИШЛОҚДАГИ ФОЖЕА

2-БЕТ

ЕШЛАР ОВОЗИ

4-БЕТ

ШОИР МУҲАММАД СОЛИҲ ҲУЗУРИДА

5-БЕТ

РАҚҚОСА ХОТИРАСИ

ҲИНДИСТОН ТААССУРОТЛАРИ

6-БЕТ

ОГОҲ БУЛИНГ: СПИД

8-БЕТ

Ҳар йил 27 август қўмиллатили совет киноси кўни сифатида нишонланади. Мухбиримиз таънақ кинорежиссёр Малис АБЗАЛОВ билан суҳбатлашди.

— Бу йилги кино кунимиз Улуғ Октябр байрамининг 70 йиллиги нишонланадиган йилга тўғри келди. Бу кутлуг санани ўзбек киночилари ҳам катта ютуқлар билан кутиб оляптилар. Айниқса, сўнгги йилларда «Ўзбекфильм»да яратилган Элёр Эшмухамедовнинг «Алвидо, гўр ёшлим», Али Ҳамроевнинг «Мен сени эслайман», Фирдавс Зайнуллоевнинг «Орулар оғушида», Дамир Салимовнинг «Ҳаёт мазмуни» сингари бадий ленталар маданий ҳаётимизда воқеа бўлди. Бу республикамизда истеъодли кинорежиссёрларнинг муштаҳкам авлоди етишиб чиққанлигини кўрсатади.

Шу йил май ойида Тбилисида XX Бутуниттифоқ кинофестивали бўлиб ўтди. Фестивалда «Армон» бадий фильми билан қатнашдик. Фильм сценарий авторларидан бири Рихсвий Муҳам-

27 АВГУСТ — СОВЕТ КИНОСИ КУНИ

ЗАМОН РУҲИ

маджон, асосий роль ижрочиларидан бири Оббарчин Бакирова ҳам фестивалда иштирок этди. Тўғриси айтиш керак, бу фестивал биз учун катта сабоқ бўлди. Чунки, бизнинг фильмимиз фестивал очилишида «Таваба тазарру» фильми билан олдинма-кейин намоён қилинди. Лекин, тўғриси,

«Армон» яхши баҳоланмади. Сабаби, йирк кино мутахассислари билдирган намуналикларга ўзимиз — фильмни ишлаш жараёнида йўл қўйганимиз. Яна ҳам аниқроқ қилиб айтганда, кино-фестиваль очилишида «Таваба тазарру» фильми билан олдинма-кейин намоён қилинган баъзи лавҳа-

ТАШКИЛИЙ КОМИТЕТ ЙИҒИЛИШИ

22 август кун Улуғ Октябрнинг 70 йиллигига бағишланган халқ ижодиёти Бутуниттифоқ II фестивали республика ташкилий комитетининг навбатдаги мажлиси бўлиб ўтди. Мажлисда комитет ижодий секцияларининг раҳбарлари Ж. Умарбеков, Р. Абдуллаев, Э. Тошкентбоев, Т. Рашидовларнинг ҳисоботлари тингланди. Улар фестивалнинг барча санъат турлари бўйича амалга ошириладиган ишлар ва белгиланган тадбирлар ҳақида ахборот бердилар. Шу йил 11—15 июль кунлари Тошкент шаҳрида республика кўриш-кўрсаткичи фестивал доирасида яхши ўтказилганлиги қайд қилинди. Умуман олабтарда ҳам кўриш-кўрсаткичи муваффақият билан ўтказилганлиги таъкидланди.

Октябр ойининг ўрталарида Тошкентда халқ ижодиёти Бутуниттифоқ II фестивалининг яқунловчи тадбирлари бўлиб ўтди. Унда республика кўриш-кўрсаткичи лауреатлари бўлган ижодий коллективлар ва қолиб иштирокчилар қатнашадилар.

Мажлисда Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари С. У. Султонова ўрнқ сўзлади.

ОРИЯТЛИ КИШИЛАР

«Донолар «Инсон номус-ори билан, иморат пойдевори билан», деганлар. Мана шу ор-номус, қадр-қиммат, ҳис-туғиу ва чуқур масъулият — бугун бизга дала ишлари маромини ҳар қачонгидан кучайтириш, гўза парварниш суръати ва сифатини қатъиян ошириш вазифасини қўлайди».

Республика партия-ҳўналлик актив йиғилиши қатнашчиларининг Муронаатномасидан.

Одат бўйиче дала айланиб Матқўб ака раиснинг дар-юрган раис тушга яқин Матқўб Раҳмонов бошлик бригада далага етиб келганида ҳеч ким йўқлигини кўриб ҳайратланди. Атрофдаги пайкаларда ҳам бирорта одам кўринмасди. «Бу қанақаси бўлди, — ҳаёланган ўтказди раис. — Шундай қизгин паллада қаёққа гойиб бўлишди! Тинчликмики?»

У шофёрга машинани бригадининг уйи томон ҳайдаш-ни буюрди.

Матқўб ака раиснинг дар-юрган кириб келаватганини кўриб бироз тарадудланиб қолди.

— Хўш келибсиз, ашулли, қайси шамол учирайди! — деди у билан кўришар экан, ҳавотир аралаш.

Раис сувоққина сўрашди: «Сўроққа тута келди: — Менга қаранг. Уртоқ Раҳмонов! Далада иш айна қизган паллада бригадангиз аъзолари нега ишга чиқисмади? Наҳот-

ТАШКИЛИЙ КОМИТЕТ ЙИҒИЛИШИ

22 август кун Улуғ Октябрнинг 70 йиллигига бағишланган халқ ижодиёти Бутуниттифоқ II фестивали республика ташкилий комитетининг навбатдаги мажлиси бўлиб ўтди. Мажлисда комитет ижодий секцияларининг раҳбарлари Ж. Умарбеков, Р. Абдуллаев, Э. Тошкентбоев, Т. Рашидовларнинг ҳисоботлари тингланди. Улар фестивалнинг барча санъат турлари бўйича амалга ошириладиган ишлар ва белгиланган тадбирлар ҳақида ахборот бердилар. Шу йил 11—15 июль кунлари Тошкент шаҳрида республика кўриш-кўрсаткичи фестивал доирасида яхши ўтказилганлиги қайд қилинди. Умуман олабтарда ҳам кўриш-кўрсаткичи муваффақият билан ўтказилганлиги таъкидланди.

Октябр ойининг ўрталарида Тошкентда халқ ижодиёти Бутуниттифоқ II фестивалининг яқунловчи тадбирлари бўлиб ўтди. Унда республика кўриш-кўрсаткичи лауреатлари бўлган ижодий коллективлар ва қолиб иштирокчилар қатнашадилар.

Мажлисда Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари С. У. Султонова ўрнқ сўзлади.

ОРИЯТЛИ КИШИЛАР

ки, саратоннинг ҳар дақиқаси ганиматлигини билмасангиз? Дарров одамларга хабар беринг, далага чиқисин.

— Кеңрисиз-у, ўртоқ раис, — деди кўнгли жойига тушиб Матқўб ака, — бригада аъзолари буғун дам олмиш кунни эълон қилганимиз. Ҳозир ҳаммаси рўзгор ташвиши билан деб, Берака топчисин, эрта демей, кеч демей даладан бери келишмади. Викондон ишлашди. Пудрат усули яхши экан, илгаригидек қолқочликларга уни қил, бунки қил, деб буйроқ беришга ҳожет йўқ, ҳамма ўз ишини қилипти. Сифетдан қўнглимиз тўқ. — Пахта бир текис очилляпти... Яхшики, биз пудратчиларга мустакиллик беринг-у, хирмонни талаб қиливеринг.

Давами иккинчи бетда

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДУМИНИНГ ФАРМОНИ

ЎРТОҚ Ҳ. У. УМАРБЕКОВНИ ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ МИНИСТРИ ҚИЛИБ ТАЙИНЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми қарор қилди:

Ўртоқ Улмас Раҳимбековни Умарбеков Ўзбекистон ССР маданият министри қилиб тайинласин.

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари А. РОМАНОВСКИЙ,

Секретарь учун — Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг аъзоси Ш. МИРСАЙДОВ.

Тошкент шаҳри, 1987 йил 25 август.

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми қарор қилди:

Ўртоқ Улмас Раҳимбековни Умарбеков Ўзбекистон ССР маданият министри қилиб тайинласин.

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари А. РОМАНОВСКИЙ,

Секретарь учун — Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг аъзоси Ш. МИРСАЙДОВ.

Тошкент шаҳри, 1987 йил 25 август.

Н. МУҲАММАДЖОНОВ фотоси

ЎЗБЕКИСТОН адабиёти ва санъати» газетаси почтасини қўздан кечиратиб, шундай бир хат қўлимга тушиб қолди. Хатнинг мазмуни мені ларога солди: бир қиллоқда ёшгина колхозчи аёл, икки фарзанднинг онаси, ўзини ёқиб юборган.

Унинг 10-сифда ўқийдиган синглиси ёзган хат юрак дош беролмайдиган алам билан тўлиб-тошгандай мусибатли кутаролмай она ҳаётдан кўга юган, ота ёстиқ тортиб ётиб қолган, вояга етмаган икки бола ҳақида қайғуриш ҳам хат ёзган мурғак қизақоннинг зиммасига тушган! Ўзининг шайқатсизлиги билан хотинини ўз жонига қад қилиш даражасига олиб борган пиянста эр эса енгилгина дўқ-пўписа эшитиш билан қутулиб қолган...

Ғам-андуҳга тўла мактубини текшириш учун тегишли органларга юбордик. Жавобини кутарманман, мен тинмай ўша бахтсиз аёлни ўйлар эдим... Норасида фарзандларини ташлаб, бу қадар кескин қадам қўйишга ёш онани нима мажбур қилди экан?

Орадан бир ой ўтгач олинган жавоб ўзининг тугурқисизлиги билан мени боши берк қўчага киритиб қўйди. Жавобда аёлнинг фожиялиги «эрининг унга бош-феодалларча муносабати» ва маҳаллий раҳбарларнинг бе-парволиги натижада рўй берган, деб айтилган эди. Бунинг учун қиллоқ Советининг раиси ва колхоз партия ташкилотининг секретари биттадан хайфсан берилибди, район партия комитети секретарига бўлса аёллар ўрта-сида тарбиявий ишларни қўйиб қўйишди кўрсатилди. Эр эса ҳатто «қўрсатиш»сиз қутулиб қолди.

Агар ўзига ўзи ўт қўйиш тўғрисидаги юқорида айтилган факт аниқроқ ятола бўлганида бу жавоб билан қаноатланиш мумкин эди (ҳақиқатан ҳам аёлларга нисбатан «ўтмиш сарқитлари» бизнинг оғинида ҳамали хали яна мустаҳкам). Аммо кейинги вақтларда бизнинг республикамизда, шаҳарларда эмас, пахтакор районлардаги қиллоқларда аёлларнинг ўз жонига қасд қилиш ҳолатлари кўпайди. Албатта, бу ҳодисаларни «сарқитлар»га йўйиш осон; ахир, асрлар давомида эзилган, мустақилликдан, ўз ихтиёридан маҳрум бўлган аёл бутунгина кунда таҳқирлаш ва ҳуқуқсизлик билан мурося қилишни хоҳламапти, эрлари эса ўтмиш урф-одатларига тиш-тироқлари билан ёпишиб олганлар... Масалая шундай ёндошми — муаммодан атайин ўзини олиб қочиш, ундан кўза юмиш демасди. Чунки, бундай жавоб асосий нарсани: нега аёл норозилигини айна шундай даҳшатли йўлни танлади, деган саволни оидинлаштирмайди.

Нима учун улар, навқирон, саводли, мактаб кўрган аёллар ўзини афзал кўришади? Нега эрларини ташлаб уйдан чиқиб кетмайди-лар, шаҳарларимиздаги юзлаб, минглаб ўзбек аёллари шундай фойдаланган биронтасига ишга кириб олмайдилар? Йўқ, «сарқитлар» хусусидаги масала оддий гап эмас. Агар бу ҳақида гапирилганида бўлса, аввало область ташкилотлари редакцияга юборган жавобларга, хотинининг ўзини учун эридан қонуннинг бутун қаттиққўллиги баробарида жавоб талаб қилишни истамаслиги, эрак ҳар доим ҳақ эканлигини тан олишга тайёр туришга нисбатан гапириб мумкин. Ҳар доим эракнинг ҳақиқатини тан олиш—ўтмишга саяда қилиш шу эмасми?

Мен 60 йил илгари суратга олинган, жуда эскириб қолган, ҳужумга — Ўзбекистон хотин-қизларининг овоз бўлиш учун оммавий юришга бағишланган ҳужжатли фильмларни негидир тез-тез эсга оламан. Эл-юрт севган артистка Нурхоннинг саҳнага чиқишига руҳват бермаган аканс томонидан шайқатсизларча ўлдирилиши ана шу ҳаракатга туртки бўлди. Мен ҳозирги кунгача бу надрларни ҳажжонсиз кўра олмаيمان. Шаҳар ва қиллоқларнинг одамлар тўла мадонларидан уланган гўллардан бири. Уларда асрлар давомида аёлларнинг дил-бар чеҳраларини нигоҳдан ашириб келган чачон ва паранжилар кўймоқда. Дам йиллаб, дам кулди турган аёлларнинг чеҳраси шундай завқ-шавқ тўлган, чиройлари янада очилиб кетган эди.

Бу — 60 йил муқаддам рўй берган эди. Ўтган йиллар мобайнида республикада аёллардан қанчадан-қанча машҳур олимлар, фан докторлари ва кандидатлари, инженерлар, донг таратган ишчилар, министрлар, эр юқори лавозимдаги партия ва совет раҳбарлари етишиб чиқди. Бугун Ўзбекистонда врачлар ва педагогларнинг яримдан кўпроги аёллардир. Ҳа, ўрта аср ахлоқига нарши чинакам юриш бўлган — «Хужум»нинг мевалари беқиссидир. У аёлларни асосий нарсига: ўз-ўзини ҳурмат қилишга ва баҳамжиҳатликка ўргатди.

Аммо, мана, менинг олдимида яна бир хат турбиди.

Қиллоқ шифохонасининг врачлари қўл остида ишлайдиган ёшгина медицина ҳамширасини кечаси узоқ чўлга олиб чиқиб кетди. Қизнинг ноумисига зўриқ билан теккаш, у сени уйла-наман, «иккинчи уй» кўриб берман («биринчи» уйда, албатта, қонвий хотини болалари билан яшайди), деб вояда қилади, табиийки, вадасини бажармайди.

Кейин шундай вояда рўй берди. Орадан бироз вақт ўтгач қиз ҳомиладор эканлигини билиб қолди, даҳшатга тушди. Бунинг билан ишлайдиган аёллар: акушерлар, врачлар, ҳамширалар ҳам сезиб қолмади. Шифохона бўйлаб бир зумда миш-мишлар, фисқи-фасод гаплар тарқалиб кетди. Қизни ўзбошимча-лик билан таҳқирона текширувдан ўтказиша-

ди, сўроқ қилишади. Нуқул шифохонани шарматда қилдинг, коллективга сира ўчмайдиган доғ туширддинг, деб таъна қилверилади. Эс-ди-хушли қиз ўз ноумисини йўқотишга қандай йўл қўйиши мумкин, ахир? Ўйотиб беринг-а: айбашлар аёлларнинг, рисоладаги замонавий аёлларнинг бошида туғилган. Аёллардан биронтаси ҳам ҳақиқий айбдор қилмишини қоралашмайди, Ғунажн қўзғи сума,с, буна-ча ишни узмайди, деган эски мақолага амал қилишади.

Фисқи-фасод гаплар жонига теккан, таҳқирланган, ўз ёнига ўзи қорилган қиз жонига қасд қилди.

Ниҳоят, сени дала шийонига олиб келишади. Бу ерда меҳнатқашларнинг «севимли ёзувчиси» билан учрашув бўлиши керак. Бундай учрашув учун одатда шинам шийонлар танланади, аммо улар кўпинча санитарлар ва ободонлаштиришнинг энг оддий талаб-ларига ҳам жавоб беришмайди. Бу ерда на хотин-қизлар, болалар ювнини учун дусия (пахта пайкаларидан асосан хотин-қизлар ишлашади-ку, ахир), на оэмзилки оналар учун бир тузуккина хонани учратасиз. Шундай қилиб болаларга қат-қат румол ўраган, офтобдан юзлари қорайиб кетган, қўллари эрак-ларчиқдек қадқоқ 20—30 аёл ва яна алла-қанча юқори сифда ўқийдиган болалар ёзувчи билан учрашувга тўпланишади. Улар кўпинча ҳузурларига келган меҳмон тўғрисида ҳеч нарса билишмайди.

Мана шу кишининг ғазабини қўзғатадиган манзарани кўра-била туриб, ўша ҳорин аёлларнинг замонадош бўлган раҳбар аёл колхоз раисини ювнининг ёки масалани район раҳбарлари олдига қўндалан қилиб қатъий қўйганини, бирон бир мўътабар кенгашда ачиниб, куйиб-пишиб рўй-рост гапни айтганини бирор марта эшитган эмасман. Афсуски, ҳеч қачон шундай воқеанинг тувоҳи бўлмадим.

Акснчал! Эсимда, 60-йилларда «Литературная газета»да марҳум ёзувчимиз А. Қарҳор «Хуснбузар» мақоласи билан чиққан, пахтакор аёлларнинг меҳнати қанчалар оғирлиги, ёзувчилар ва кинематографчиларнинг бу меҳнатни чиройли атлас қўйлақлар кийган қўшиқчиларнинг байрамидагидек қилиб кўрсатишга ури-нишлари қанчалар шармандали экани тўғрисида ёзган эди. Унинг мақоласидан кейин нима юз берди! Мақсислар бўлди, нутқлар сўзланди, эҳтиёт чоралари кўрилди. Ёзувчининг турмушини қоралаб ёзишда, ҳаёт манзараларини бундай кўрсатишда айбашди. Энг ачинар-лиси шундайди, барча хуружларнинг ташаббус-кори аёл киши эди: ўша пайтда у республикада жуда юқори лавозимни эгаллаб турарди, ёзувчи ҳақиқатта хиёнат қилмаганини жуда яхши биларди. Аммо у ёрдам бериш, ҳам-лардлик қилиш ўрнига ёлгонни афзал кўрди.

ХА. ЎЗБЕКИСТОН кейинги 30 йил ичда оғир даврларни бошидан кечирди. Пахта етиштириш планлари, пахтачилик йилдан-йилга ўсиб борди, механизация бўлса, айниқса, пахтачилик машиналари териб олиш, фақат қорғолардагина бор эди. Ҳафсала билан ишлов беришни, яхшилик сўғоришни, ҳар бир туп ниҳолни жазирама офтоб остида чопиқ қилишни талаб етдиган ўта инжиқ экан — ғўза парварининг бутун оғирлиги аёллар ва болаларнинг нозик елкаларига тушган эди...

Мана, қиллоқ аёлнинг одатдаги иш кунини эрталаб соат олтидан у аллақанда оёқда турган бўлади. Сигирини соғиш, нонушта тайёрлаш, болаларни мактабга жўнатиш керак. Соат саккизларда, ёзда эса еттидан қадда бўлиши лозим. Кун бўйи тинка куритиб иш оғир кетмон билан ҳар бир туп ғўзанинг таги юмшатилади, жуякларга ишлов берилади. Унинг кун ботиш олдига қайтади, йнғим-терим даврида эса бундан ҳам кечта қолади. Яна сигир, болалар, кечни оқват... Шундай аҳволда маънавий озуқа ҳақида қандай гап бўлиши мумкин?! Телевизор, радио тўғрисида-чи!

Қишқи инки-уч ойни демаса, ҳар кун, бутун йил шу тариқа ўтади.

Бундан уч йилча муқаддам мен Андижон областига бордим. Июль ойи, нафақат қуёш олов пурқайдиган, бизда газеталарда ёзилганлик, пахта ҳосили учун курашнинг ҳал қилувчи палласи эди. Биз машҳур колхознинг бригадаларидан бирига келдик. Бу ерда бизнинг ўлкалар учун одатдаги ҳол бўлган оғир манзаранинг тувоҳи бўлди: елкаларидан кетмон, ҳозиргина даладан тушлик қилгани келган буй неча ёш аёл кўрчиларини ювиб олиш, ёш гўдакларига қараш учун уйларига инки-уч соат вақтлароқ қўйиб юборишни бригадирдан сўраб, мутеларча ялиниб-ёлвориларди. Аммо ўз қўл остидаги одамларни маҳкам ушлайдиганлар тоифасидан бўлган «қаттиқ» бригадир уларга сира ёш болмасди. Гар-чи дам олиш кунини бўлишига, аёллар эрта ба-ҳордан бери бирор кун дам олишмаганига қарамай, бригадир уларга ишдан вақтлароқ кети-шга руҳват бермади. Руҳват бериш у ёқда турсин, яхши раҳбарлари билан бригадига келган ёзувчи ўртоқ унинг қандай талабчан ва қаттиққўллигини ўз қўзлари билан кўриб қўй-синлар, деган маънода ўжар аёлларга бақириб ҳам берди. Кечкурун колхоз боғида, ўша вақтда расм бўлгандек, фахрий меҳмон учун ёзилган мўл-қўл дастурхон устида мена шу ҳодиса тўғрисида дилбар, сермулозамат аёл — колхоз раисасига гапириб бердим.

— Иложимиз қанча, — жавоб берди у, заррача хикоят тормай. — Ҳосил учун кура-риш кетяпти. Бизнинг планимиз бор, уни ба-жаришимиз керак.

— Наҳотки аёлларга бир ойда ақалли бир кун дам олиш мумкин эмас? Ахир уларнинг оила, бола-чақалари бор-ку!

— Принцип жиҳатдан балки мумкин бў-лар, ҳаммага бирварақайга эмас, албатта навбати билан қилса бўлади.

Одил Ёқубов, Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси

Пахта далалари заҳматқашлари — аёллар жаннатда яшаётгандай фаворон ҳаёт кечиришади, деган афсоналарга чек қўйиш пайти келди. Аёллар турмушининг ун йиллар давомида тўпланиб қолган озғиқлик социал муаммоларига тезроқ эътибор бериш керак.

ҚИШЛОҚДАГИ ФОЖЕА

Қани энди сиз менга айтинг-чи, бу ўринда нима кўпроқ роль ўйнаган: ўтмиш сарқитла-рини ёки замонавий тошбағирлик, яқин кишининг тақдирига қандайдикми? Бизнинг кунларимиздаги қўсурақлар нотўғри баҳо бе-радиган бўлсан, уларни енгил ҳам мумкин бўлмай қолади. Ҳамма нарсани ўтмишга йў-йишдан осони йўқ. Лекин доим ўзини-ўзи ала-б, ҳаммага маълум қайналган гаплар билан ҳақиқатдан қочиб юриш мумкинми?

Эсимда, бундан йиллар муқаддам те-ринчи аёллардан бирининг номи бўлган ре-спубликага доврўқ солди. Мавсумда у 15 минг килограмдан оғир пахта терди! Агар битта чаноқдаги пахта учу граммгина келиш, атиги ўн граммининг териш учун уч марта ерга эгиллишга тўғри келиши ҳисобга олинса, у ҳолда 15 минг килограммик рекорд рақам аёлдан қанчалар кўп жисмоний куч талаб қилишни тасаввур қилиб кўринг.

Унинг ёши ўн саккизларда бўлиб, андигина турмушга чиққан эди. Шошлар унга шеърлар бағишлашди. Газеталарда кўлаб очерклар босилди. Кейин бирдангина негидир унинг но-ми газеталар саҳифасидан тушиб қолди. Шун-дан кейин у ишни ташлаб, қиллоқдан кетиб қолди, қарадариб бунга ишга жойлаш-ганимиш, деган гаплар тарқалди.

— Бу қанақаси! — газабланишди олдинига кўплар, айниқса журналистлар. — Унга шу-ча шон-шўҳрат ва ҳурмат келтирган ишни ташлаб кетса-я!

Ҳаммаси кейинчалик маълум бўлди. Еш аёл ҳомиладор бўлган, аммо сўнгги кунлар-гача пахта теримда ишлаб юраверган. Бир кун даланинг ўзида дард тутиб қолди, шунда эри — у тарабон эди, — югуриб бригадир аёлнинг олдига борди: жуда ҳам машина зарур бўлиб қолди, дейди. Бригадир аёл кўзи ёрай деб турган жувонга ёрдам бе-

нига нима деб аташини ҳам билмайсан. Мен бунинг раҳимсизлиги, тошбағирлик деб атаган бўлар эдим.

Негидир бундай қўсурга ҳар хил лавозимда-ги раҳбар аёллар ҳам мубтало бўлишган. Афтидан уларнинг баъзи бирлари паранжи билан бирга саҳоватни, шафқатни, ҳамдардлиқни ҳам бир умрга улоқтириб таш-лаётган ўхшайдилар.

Мен республика бўйлаб кўп кезганман, ҳо-зир ҳам бу одамнинг тарк этганим йўқ. Бун-дай сафарларда бизни адибларим, район пар-тия комитетларининг идеологига бўйича секре-тарларни ёки олимларни ижроия комитетлари раисларининг ўринбосарлари район ва қил-лоқлар бўйлаб олиб юришди. Уларнинг қўн-чилиги аёллардир. Яна қанчада аёллар ден-гил Худди атайин танлангандек — сулув, мадан-иятли, сўнгги урф бўйича кийинишган — кўриб қўйинг кувнайдил. Уларнинг тили чечанлигини айтмайсанми! Ана шундай раҳбар аёл билан район бўйлаб кезсан. У районнинг муваффа-қиятлари тўғрисида, мўъжизалар яратадиган аювий пахтакорлар ҳақида, планлар хусуси-да ҳикоя қилади. Ҳаммасини ёдан айтиб бе-ради. Шу орада йўл ёқасидаги пахта пайка-лари кетида тут дарахтларга бойланган бе-ланчакча кўзини тушади. Оналар қоқ ерга ў-тириб олиб, болаларини эмишилади, кир-чи-ри, анчадан бери далага сув тегмаган болалар тупроқда эмақлашади. Уларга ёши бир ерга бориб қолган, куч-қувватдан кетган аёл қар-райди. Машинани тўхтаётинг, бу хушук ман-заранинг сабабини билгинг келайди, аммо бун-дай қилиш сенинг олий маълумотли ҳамро-ҳингга ноқулай бўлишини билсан! Шу тариқа жимгина кетаверсан, мабодо сўраб қолгудек бўлсанг, сенга шу заҳотиниқ ишона билан бу манзара тилик эмас, деб тушутиришади.

ОРИЯТЛИ КИШИЛАР

Боши биринчи оетда

Ракс бригадирдан бундай қатъий гап чиқишини кутмаганди. Панд-насиҳат ортиқчилигини сезди-да, хайрлашиб маши-нага ўтирди.

Керилганининг тўйига бор, мактабнингнинг унга бор, дей-дилар. Бригадир далага қан-ча борай-чи, айтаётганининг қан-чалки ҳақиқат билинади қола-ди, деб ўйлади йўл-йўлақай у.

Кенг пайкал. Бўлиқ ғўза-ларда шода-шода кўксалар. Ракс бир туп ниҳолдаги тўқ кўксаларни санади-ю, кейфя-ти бола қандай тез тушган бўлса, ҳозир шундай тез кўтарилди. Хейлига беҳитеран ўтган йил йнғим-теримдан кейин бўлиб ўтган мақсудаги воқеа келди.

Йилнинг совуққина бошлан-ди. Кўпчиликнинг кайфияти паст. Чунки колхоз йнғимга йилдан илгари вақтдан бери биринчи марта плани бажар-майдиган қолганди. Бу ҳол қатта-қичкина, айниқса, орияти кучли кишиларга қаттиқ таъ-сир қилди. Мақсуда турли тақлиф-истақлар ўртага таш-ланди. Гапнинг очигини Мат-якув Раҳмонов айтди:

— Айбни об-ҳавога тўйиб қўя қолмадан осони йўқ. Лекин ўзингизга савол берай-лик-чи, ўша табият қийинчилик-ларига қарши олдидан тайёр-горлик кўрдикми? Йўқ. Ҳолбу-

ки, тажрибамиз етарли. Фақат одамларни уюштириш, ташаб-бускорлигини ошириш керак. Бунинг учун бригада пудрати асосида иш юриштига тўла ўтиш энг маълум йўл, деб ҳисоблайман. Ҳозирги қайта кўриш талаб ҳам шундай.

Кўпчилик Матякув ақанинг фикрини ёқлади. Шу кундан бошлаб ҳўжжатида тайёргар-лик ишлари авж олдирилди. Район аргосанот бирлашмаси мутахассислари иштирокда колхозчиларга бригада пуд-ратининг тартиб-қондалари, хуқуқ-мажбуриятлари ва афзал-ликлари батафсил тушути-рилди. Қилинган ҳаракатлар бенз қолмади. Чигит ўз вақти-да экилиб, бир текис ундириб олинди. Сўғориш, ишлов бе-риш маромида ўтказилмади-ган бўлди. Энди кўпроқ ерни култивация қилишга ёки кў-проқ майдонни сўғоришга интиладиган механизатор ҳам, сувчи ҳам йўқ. Бундай қилиш даромадга зарар келтириши-ни ҳамма яхши билади.

— Ишимизда қамчиллар ҳам йўқ эмас, — дейди кол-хоз раиси, Социалистик Меҳ-нат Қарамони Абдулла Оли-мов. — Пудрат асосида иш-ловчи бригадалар билан ту-зилган шартномага биноан биз уларга минерал ўғит, ёнгили-моёйлаш материалла-ри, эҳтиёт қисмларини ўз вақ-тида етказиб беришимиз ке-

рак. Афсуски, ҳўжжатиимиз шундай нарсаларни белгила-ган муқаддам ололмапти. Оқибатда, ўсимликка керакли пайтда минерал ўғит солиш, машина-механизмлардан умум-ли фойдаланишнинг иложи бўлмапти.

Яна бир муҳим муаммо: аламлашб экинни тўла ўзлашти-ришидир. Бизда беда ва бошқа озуқа экинлари учун ажратилган майдонлар кам. Республика партия-ҳўжжати актив йнғилишда бу масала-га алоҳида эътибор берил-ганлиги бизни мамун этди. Келгуси йилдан бошлаб азал-дан пахта етиштириб кели-наётган ерларнинг бир қис-ми беда экиш режаларини тузди.

Далада ҳамма ўз иши би-лан банд. Вазифасини билиб қилипти. Нурумат Зиетов, Атавалла Казоков, Раҳматулла Алланазаров, Кентес Жолама-нов, Жамила Адамбаева, Рузв Худойберганаов каби сувчи ва механизаторлар ҳар туп ниҳолни об-тобида сўғо-риш ҳамда парвариш қилиш билан машғул. Деҳқон меҳна-ти-ю, меҳрдан баҳра олган ғўзаларда очилган пахта кў-пайиб борапти.

Элиқабзоба райониди «Қирқизқобад» колхоз пах-такорлари бу йил 7000 тонналик хирмон уюш маж-буриятини олишган. Бер-явқ ғўзалар бу мажбурият адо этилишдан далолат бе-риб турибди.

Элиқабзоба райониди «Қирқизқобад» колхоз пах-такорлари бу йил 7000 тонналик хирмон уюш маж-буриятини олишган. Бер-явқ ғўзалар бу мажбурият адо этилишдан далолат бе-риб турибди.

Каримжон РИХСМВ

«ОЛМАЛИҚ: КЕЧИҚТИРИБ БЎЛМАС МУАММОЛАР»

Газетанинг шу йилги 8 май сониди «Олмалик: ке-чигитиб бўлмас муаммо-лар» мақоласи босилган эди. Унда Олмалик шаҳрида ат-роф-муҳитни муҳофаза этиш ишлари жуда ёмон аҳволда эканлиги кескин таъкид қилинганди.

Редакция мақола юзаси-дан Халқ депутатлари Тош-кент область Совети ижроия комитети раисининг ўринбо-сари П. ГУСАКОВ имзоси билан қуйидаги жавоб хатини олди:

«Област ижроия коми-тети «Олмалик: кечигитиб бўлмас муаммолар» таъкид-ли мақолада баён этил-ган фактлар ҳақиқатда со-дир бўлганига маълум қи-лади.

Қайд этилган нуқсонлар-ни бартараф қилиш, атроф-муҳитнинг аҳволини яхши-лаш мақсидида Олмалик шаҳар ижроия комитети ҳам-да кон-металлургия комби-нати ва кимё заводи дирек-циялари томонидан XII бе-йилдан ва 2000 йилгача бўл-ган давр учун ҳавога захар-ли газларни чиқариб юбо-риётган ҳар бир манба бў-йича захарли газ чиқариш-нинг йўл қўйилган миқдор-даги даражасига эришишга қаратилган тадбирлар ишлаб-чиқилди. Белгиланган тад-

бирлари бажариш иши ша-ҳар ижроия комитети ва область ижроия комитетини-нинг доимий назорати о-стида бўлади.

Фосфогендан фойдала-ниш энг муҳим проблема-лардан биридир. Бу муам-мога ҳал этиш учун заво-д, Тошкент подтехника ин-ституту, Ўғит ишлаб чиқариш институтининг илмий-тад-қиқот институту мутахассис-лари томонидан фосфоген-дан олтингургит кислотаси ва цемент санаяти учун гид-равлик қўшимчалар тайёр-лаш технологияси ишлаб чи-қилиб, тажриба қурилмаси-да текшириб қурилган. Ол-малиқ кимё заводи таркиби-да тажриба-санаят цехини лойиҳалаштиришга доир маълумотлар эса Урол дав-лат кимё корпорациясининг лойиҳалаштириш институтига топширилган. Цехнинг техника-йўқосидий асосини 1987 йили тайёр бўлади. Шу йил 1987—88 йиллар учун Тошкент подтехника институту билан фосфоген арашмаси ҳамда бошқа хо-мий материалларнинг тикла-ниш жараёйлари ва шлак хусусиятларига таъсири бо-расида шартнома тузилди. Тошкент қиллоқ тўзалик институту билан қиллоқ хў-жалик ишлаб чиқаришда

кимё заводининг чиқинди-ларидан фойдаланиш ва уни жорий қилиш усулларини ишлаб чиқиш тўғрисида шартнома тузилди. Ан-грен қурилиш материал-лари комбинати шу йилнинг ўзидеяқ фосфогендан 800 тонна сульфосемент ишлаб чиқаради...».

РЕДАКЦИЯ МАЗКУР ЖАВОБИ МАҚОЛА АВ-ТОРИ Э. КРУПЕНЬЕДАН ШАРҲЛАБ БЕРИШНИ ИЛ-ТИМОС ҚИЛДИ.

— Таасуфки, ўртоқ Гуса-ковнинг хатига мақолада кўтарилган масалаларга жо-воблар йўқ, — деди О. Круп-ень. — Ақинча, жавоб бер-маслик интилимий майли аниқ сезилиб турибди. Бу ҳол ўз на-батига янги саволларни кел-тириб чиқаради. Аввало, Ол-малиқ шаҳар маъмурияти қай-д этилган нуқсонларни бартар-еф қилиш, атроф-муҳитнинг аҳ-волини яхшилаш мақсидида қандай тадбирлар ишлаб чиққанини аниқ билишни ис-тардик.

Албатта, 2000 йилда одам-лар ниҳоят тоза ҳаводан на-фас олишларини эшитиш ку-лоқка хуш ёқади. Бирок, одамларни ёркин келажак тўғрисидаги ваъдалар билан тўғридан-тоза кечиб вақ-тин аллақачонлар етмагани? Бунинг устига ваъдалар, «Ол-

«ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ» ГА ЖАВОБ БЕРАДИЛАР

малиқ шаҳар ижроия коми-тети ва область ижроия коми-тетининг доимий назорати ости-да бўлса-да, ҳамма ҳам бажарилаётгани йўқ. Дароқ, — бу ҳақда мақоламизда ҳам айтилган эди.

Ҳозир нима қилиш керак! Ахир, XXI аср элиқ қоқиб турибди-ку! Олмаликда гоёт мураккаб вазият вужудга кел-гани ҳеч қимми сир эмас-ку!

Олмалик шаҳар санъатин-дустарининг коммунал бўлими мудири М. Ш. Нурматов шундай дейди: «Кон-металлур-гия комбинатининг мис эри-тиш печи жуда сустхалик билан реконструкция қилин-ди. Агар иш шу тархитда да-вом эттирилар экан, олма-ликликлар хали-векри тоза ҳаводан умидвор бўлмасе-лар ҳам бўлади.»

«Олмалик қурилиш мате-риаллари» ишлаб чиқариш би-рлашмаси зонасидаги эко-логик шароит ҳам гоёт таъ-вильдир. Бу ердаги чанг-нинг миқдори кўп. Ва-ноҳанки, худди шу гишт заводи зонасида турароқий маъзеи, болалар боғчаси жойлашган.

Ҳозиргача шаҳарда чиқит ташланадиган умумий йўқ йўлиги ҳақида қайта-қайта гапиршига тўғри келмоқда. Шаҳар ижроия комитети ал-лақачон қарор чиқариб қўй-иш шу қарорга асосан маҳ-сус майдон ҳам ажратилган.

Бирок ҳануз қурилиш ишлари бошланган эмас. Биз портога бочаси ус-тида ишларга ўхшаймиз, — дейди М. Ш. Нурматов. — Ҳар кун юқумли касаллик-лар хуруж қилиб қолмаса эди, деб ўйлаш керак.

Менинг ўтам ҳам тўқинди-лар уюлиб ётган жойда бўлиб аянчи аҳволга дуч келдим. У жойда ишчи йнғиб юрган болаларнинг ҳам, дайин итлар-ни ҳам, тўқиндилар ора-лаб ўт киндиган молларни ҳам кўрдим. Одамнинг қуши боши-дан учади. Ахир, бизнинг иссик иклими шароитимизда энг биринчи масала шу эмас-ми?

Ез ойларда Олмалик қи-тарлини бир ораган. Ченг-тўзон, одамни қолса қилади-кан иссик, ариқларда сув йўқ. Айниқса, янги турароқий мазеялардаги, масалан, ким-явгарлар шаҳарчасидаги до-дараклар, гулзорлар сувсиз-ликдан азоб чеқмоқда.

Яна шуниси ачинарлики, ҳозиргача на 80-автомобил, на 45-автомобил-транспорт корхонасида намунали ма-шина ювадиган қурил-малар қуриш масаласи ҳал этилган. Бугунги кунда эса ишлатилган нефть мақсулот-лари сойларга оқизилиб сув-ни бўлмамоқда.

Наҳотки, дард бўлиб тур-ган муаммоларнинг хал этили-шини 2000 йилгача куттиш керак бўлса?

РАҚС-МЕНИНГ ҲАЁТИМ

МУКАРРАМ ТУРГУНБОВЕАНИ ХОТИРЛАБ

1926 ПИЛНИНГ КУЗ ойлари. Опам мени Марғиёндаги интернатдан олиб, ўзи ўқитган Фарона педагогика техникумининг ошани, (шу техникумининг ҳовлисида яшовчи) Орифжон ана Раҳмоновларига асради қиз қилиб берди. Уларнинг болалари бешта экан, мен олтинчиси бўлдим. Оила бекаси Моҳитоб опа ошона ичиси бўлиб ишлар, кичкина-кичина иккита хонада саккиз жон яшар эдик. Уйнинг полинишдан, ҳатто кигиз ҳам йўқ. Похол тўшакда биз болалар қатор ётар эдик. Мени бу одамларнинг меҳрибонлиги, одамийлиги ҳайратлариди. Тез орада Н. Охунбоев номидagi биринчи босқич мактабда ўқиш бошладим, БШ вақтларимда Моҳитоб опага қарашларим, учаларимни ўйнарардим. Бир кун болаларнинг биттасини ҳовлига олиб келишди, уларнинг қўлида талабалар икки навалди гишт болалар дув этиб чинишиб, ошонадан оппоқ нон, бир бошдан ҳўсайни узум ва қанд олишиб, яна ичкарига кириб кетишди. Бу ҳолини қўзиқиб билан томоша қилиб турган экан, уларнинг ичидан тахминан, ун бешга кирган ирокчи дўппи кийган бугдой ранг, истариси иссиқ, қоп-қора сочлари ўнга ярашган қизимга келиб.

— Сен Сора опанинг синглисимсан? Отинг нима? — деб сўради.

— Розия, — дедим сенингина.

— Ҳа, айтганча, Сора опа сени жуа яхши ўйинчи деган эди. Шунчами?

Мен уялиб кетдим, бош эганимча елкамни қисдим. Опам бошимдан ўтган мусибатларини ва рақса қизиқинини гапириб берган бўлса керак. Нотаниш қиз менинг бир ҳолдан кийимларимга

меҳр тўла кўзлари билан тикилибди, хўснинг қўйди. Шу орада бошқа бир бодомқовоқ шўхчан қизча келиб: «Юр, кеч қоламиз», — деб ҳамсуҳбатимни илб кетди. У кетар экан:

— Розия, бугун техникумда концерт бўлади, кечқурун клубга кел, томоша қиласан, — деди. Бундай илиқ муомаладан батамом бошим айланиб қолди. Шу пайт Моҳитоб опа келиб:

— Юр, қизим, ошконани тазоқ йиғиштирайлик. Сенга кўйлак бичдим, кечгача тикишим керак, — дедилар. Оёғим ерга тегмай ошқона томон юрдим. Моҳитоб опадан бу қизлар кимлигини сўрадим.

— Сен билан гаплашгани Мукаррам, фамилияси Турғунбоева, ёнидагиси эса Ҳалима Раҳимова. Зап ўйинчи қизлар! — деди Моҳитоб опа.

— Мени бугун концертга таклиф қилишди.

— Жуда со! — деди Моҳитоб опа, — бўлмас, сен ошконани йиғиштир, мен кўйлагингни битказай, — деб у уйга томон кетди.

Ажойиб ҳамсуҳбат — Мукаррам опа билан танишганим, менга янги кўйлак тикилаётгани, бунинг устига бўлajak концерт мени гоёт қувонтирди. Хурсандлигимдан гоҳ ўйнаб, ашула айтаман, тезроқ кеч бўла қолсаю, опажонларимнинг ўйинларини кўрсам!

Кеч кирди, томошага янги кўйлақда бордим. Дам одамларга қарайман, дам кўйлагимга. Ниҳоят парда очилди. Томоша шундай ажойиб бўлдики, асти кўяверинг! Сира тутамас дейман. Айниқса, Мукаррам опа билан Ҳалиманинг рақслари ҳалқонга соларди. Ҳалима йигит, Мукаррам опа кўз бўлиб ўйнайдилар. Томошабинлар роса қарсақ қилишди. Мен жон-жаҳд билан уларни олқишладим.

МУКАРРАМ ОПА ётоқхонасига қақириб, концертдан олган таассуротини сўради.

— Ҳаммасидан сизларнинг рақсларингиз яхши бўлди! — деб жавоб бердим.

— Энди ўзинг ҳам ўйнаб берчи, — деди.

Авал тортиниб турдим. Қизлар қандайдир ёқимли оҳангда қарсақ қалдилар. Бехтеёр ўйинга туша бошладим. Сўнг «Қазоқ»на рақс тушдим. Мени олқишладилар.

— Бирам яхши ўйнарсанки... — дедилар. Мукаррам опа бошимни силлади. Сўнг ўртоқларига юзланиб:

— Қизлар, ёда Розияни ҳам гастролга олиб кетайлик, — деди.

Таклифни ёқтирмаганлар: Ҳали у кичкина, қийналиб қолади, дейишди.

— Бу эслик қиз, оз бўлса ҳам ишлаб усти-бошини бутлайди. Қийналас, ёрдам берамиз, — деди Мукаррам опа қатъий.

Кейин билсам, бу қизлар хотин-қизлар клуби қошидаги педагогика ва медицина техникумлари қизлардан тузилган «Сайёра» номига ҳаваскорлар тўғрагининг аъзолари экан.

Ез ҳам келди, Мукаррам опа ваъдасини унутадиганлардан эмасди, мени ҳам гастролга олиб кетди. Кўп шаҳарларда бўлдим. Мени концертда концертансез, Тошмақ Нодир деган йигит, «Энди нават энг катта артисткамизга», деб эълон қиларди. Чинишим билан халқ «тур» этиб қулиб юборарди. Чунки мен жуа кичкина тахминан ўн ёшларда бўлсам керак...

1929 йили Мукаррам опа, Ҳалима Раҳимова ва яна бир қанча қизларни Мухиддин ака Қоринёубов билан Низом Холдоров Самарқанд музика драма театрига олиб кетди. Опам — Сора техникумин битириб Самарқандга ишга кетди. Мен — медицина техникумида тайёрлов бўлимида ўқитган эдим. Ёзи каникулда Самарқандга бордим. Бир кун ёғи театр ёнидан ўтаётган доирани жозибали зарбларини эшитиб бехтеёр тўхтаб қолдим. Дойра шунақа ажойиб янғир эдики, ҳатто эшик тирқишидан мўралаганими сезмай қолдиман. Каттароқ эшигда эркин доира чалар, қизлар бир-кетин ўйинга тушишди. Не қўз билан қўрайки, дара-

арпа нони еб олари ва бизга ҳам илтифот қиларди. Кўнгли учун арпа нондан тотиб кўрдим. Нон жуа ширин эди...

МЕН ОДАТИМ БУЙИЧА Жойбурадаги меҳмонхонадан чиқиб бозор томон йўл олдим. Шу чоқ, эшини аниқлаш мушкул бўлган, чайир, томирларни ўйнаб, ориқ бадали туртиб чиққан, қўзлари ичига тушиб кетган бўлса ҳам, чакнаб турган, наст бўйли бола тўсатдан ёнига юрадагидан қаровисиз кўз билан пайдо бўлиб мени аравасига таклиф этди. Мен ҳаммом орақига ортганлар оғир келди унинг аравасидан кетишини истамдим. Аммо у менга аравасини рўпара қиларди. «Мистер» деб илтифот қўрсатар, қўлидаги супурги билан ўрнидаги тозаланишни кўрсатди. Ўйлаб «Менга кўп керак эмас, фақат бир रुपия берсангиз бўлган», деган наби қўлидан тангани кўрсатар деб, ундан узоқлашмоқчи бўлдим. Қўлимдан сурдари, Чунгагимдан бир रुपия олиб, унга бермоқчи бўлган эдим, «Менга садақа керак эмас, аввал айтган жойингизга олиб бориб қўй, ундан кейин пулингизни олам», — деди.

Унинг ҳалолигини кўриб бағримга босгим келди. Одам рўҳи қизик, бола бирпаёда кўзимга ниҳоятда яхши кўриниб кетди. Истараси сиқиб бу бола «аравача қизинг» деб илтифот қилганида марвариддай тишлари ҳўсинга ҳўс қўшарди. Эсини бўлса ҳам ювиб тарақли қўйлак ва шалвар кийган, қора бадан кўчада юрадиган қаровисиз кўз билан қўзларини ўқшамасди. Мен дархол ўзини ўрганиб олган «модар, падар» деб унга ота-онанг борми, деб сўраган бўлдим. У менга бир оз тикилибди, қўзларига бошини қўйиб, кўзини юмди — бу билан гўё жаста кишини аниқлаётгандай бўлди.

Мен қандай қилиб жижоладан кутулишни билмас эдим: балки унинг ота-онаси ўлганлиги, Ниҳоят, у вақтинча бекор ўтказишни истамай одамлар гажиким ерга аравачини сўраб кетди. Бозорга боришни ҳам, орқага қайтишни ҳам билмай тўхтаб қолдим. Кўз олдимда ўша бола! Нега бу гўдақ ўқимай тириклик билан овора? Араваларда гердайиб ўтирган пудлорларни кўргангиз сари уларга нафратим ор-

тарди. Шу пайт елкамга бирор аста қўлини қўйди. Илт этиб ўтирилдим. Яқинда танишган ҳиндистонлик оғайним — доктор Чапа экан. «Қасал тугалиниси келса, табиб ўзи ёзи билан келди», деганларидай болани топсаю ота-онаси кўрсатсам, деган хайлдан сениб кетдим. Воқеани тушунтириб, болани қидиришга йўл олдим.

Чапа бу ишларга қўниқиб кетгани учун менинг хатти-ҳаракатимдан таажублаланди. Ниҳоят, болани кўриб қолдим. Чапанинг юзидан кўзга кўриб қолган сурдари, Рафиқ Мухаммад экан. Боладан унинг қарда, деб сўрадик. Бола қўли билан яқинда, деб ишора қилди. Мен Чападан унинг онасини кўриб қўйишни илтимос қилдим. У доктор бўлганлиги учун сўзимни қайтарган олмади.

Боланинг уйи аллақандай чуқурлик ёнидаги чайла экан. Чуқурликдаги қачонларидир тўпнаниб қолган ёмғир сувини, ё ер остидан сиқиб чиққан бўлоқ сувини, ҳар қалай, ҳовуз сингари тўпнаниб сувда қимдир кир ювар, қимдир боласини чуқурликнинг ниҳоятда ифлосланган сувнинг ранги ўзгартиб кетган эди. Атрофда чайлалар, лойдан номига

СУРАТДА: СССР халқ артисти Мукаррам Турғунбоева

С. МАҲҚАМОВ фотоси

— Менга «Сахи уфори» деган ўйинни ўргатаётган эдиклар... Ҳалиман танидингми, эркакча кийимда лезгинкага ўйнади.

— Ҳа, танидим, кейин «Қари навога» ҳам ўйнади. Мен ораларингизда бир қизни танидим?

— У катта Тамарахоним деган катта артист. Устозимиз. «Пилла» расига тушганда кўрсанг, уларни...

У ердан алақандар ҳисҳаяжон, оруз-ҳаваслар билан

сархўш бўлиб чиқдим. Санъатта бўлган ҳавас қалбимни қаттиқроқ ўртаб бошлаган эди. 1929 йили декабрнинг охирига келиб ҳаётимда қувончли воқеа юз берди. Фаргона медицина техникуминдан мен, Сўйди Сотболдиева, Мордуҳай Давидов, Тамара Иброҳимова ва яна бир қанча ёшларни Самарқандга ўша театр қошида тузилган студияга олиб келишди. Мен дарров Мукаррам опани топиб олдим.

— Келганинг яхши бў-

либди, сендан ҳақиқий санъаткор чиқди. Энди доимо биргамиз, бирор нарсадан қийнасанг, дарров менга айт, — деб меҳрибонлик қилди.

Мукаррам опа Низом Холдоров билан турмуш қурди. Биз чинакам опа-сингил тутидик. У бир қиз, бир ўғил кўрди. Мен бу вақтларимда болаларга қарашар, рўзро ишларига ёрдамлашар эдим. Мукаррам опа ҳатто кийим-кечагини бутлашга ҳам ёрдамлашиб юрдилар.

Мен ўқишларни битириб, ишга киришиб кетдим. Мукаррам опа ва Тамарахонимга саҳнадош дублёр бўлиб олдим. Кейин ҳам Мукаррам опа билан иноқлимизча қолдик. У билан самийим мулоқотда бўлиш лозим эди. Самийимликка пўтур етдиган бўлса, у дарҳол жаҳла минарди. Шу боис Уста Олим ҳазиллашар, уни «Қаламбир», деб қақирарди. Аммо бировни ноҳақ ранжитса, бир дамдан сўнг келиб юз сўрар, қўнглидан чиқариб юборар эди.

Мукаррам опа раҳмдил, дўсти учун доим кўмакчи, ҳўшқачақ инсон — бир дублёр фазиладга эга эди. Оилада озодаллиги, назандаллиги, чеварлиги билан эътиборни тортар эди. Ўттизичи йилларда шароит анча оғир бўлди. Мен солистан, деб қақирарди. Аммо бировни ноҳақ ранжитса, бир дамдан сўнг келиб юз сўрар, қўнглидан чиқариб юборар эди.

Мукаррам опа раҳмдил, дўсти учун доим кўмакчи, ҳўшқачақ инсон — бир дублёр фазиладга эга эди. Оилада озодаллиги, назандаллиги, чеварлиги билан эътиборни тортар эди. Ўттизичи йилларда шароит анча оғир бўлди. Мен солистан, деб қақирарди. Аммо бировни ноҳақ ранжитса, бир дамдан сўнг келиб юз сўрар, қўнглидан чиқариб юборар эди.

Мукаррам Турғунбоева, ростдан ҳам бутун ҳаётини санъат йўлига тикди. Унинг «Баҳор» ансамблини ташкил этиб, шакллантиришда қилган хизматлари ниҳоят катта. У саҳналаштирган ҳар бир рақс бир олам мазмунига эга. Санъаткор сўз маъносига алоҳида аҳамият беради, музиканинг давр билан алоқасини синчиклаб ўрганади. Шунинг учун ҳам рақслари томошабиларга манзур бўлар, чуқур таассурот қолдиради. Мукаррам опа сермазум, гўзал, Ўзбек миллий рақсларини бутун оламга кўз-қўз қила олди. Унинг ҳаёт ва ижод йўли ёш балетмейстерлар ва раққослар учун ҳамнаша катта мактабдир.

Розия КАРИМОВА,
Ўзбекистон ССР халқ артисти

ХАРОРАТ

БИЗ самолётда Москвадан тўри Бомбейга олиб тушдик. Бомбей жуа катта сановат шаҳри. Биз фильмларини севиб томоша қиладиган Раж Канур студияси шу ерда. Аммо мени Бомбейда ҳайратга солган нарса аэропорт биносидан чиқиб, биринчи дўз келганим хайр сўрочи болалар эди.

Бизни Араб денгиз киргоғида жойлашган «Горизонт» меҳмонхонасига олиб келишди. Инсон ҳаминча гўзалликка, табиат қўйнига интилади. Шубҳасиз, биз ҳам денгиз бўйига йўл олдик. Қирғоқлари лим-лим тўлиб, баъзи ерлари раққосдек гир айланиб, сиртидаги кўш нуридан сочилган бехисоб тангачалар тўлқин устида майин милтираб бепеён денгиз томонлариди. Унинг икки томонида фалакка бўй чўзган миноралар, ҳар хил бинолар, хурмолар...

Қирғоқ бўйлаб юрар экансиз, турли безаклар билан безаб, эгарланган отларга, устига тахт ўрнатилган филларга, тугаларга, турли гулчамбарлар билан ўралган араваларга дуч келасиз. Бу сайлгоҳнинг гаштини фақат бой болаларинга суршар экан, холос. Камбағал болалар эса уларнинг хизматиди. **Най** қалб, кўзойнакли илонини ялоғоч баданига чирмаштириб, уларнинг қўнглини овлашди. Кичик маймунчаларини етаклаб, турли томошалар кўрсатишди. Бу норасида гўдакларнинг тирикчилик ўтказиш учун нималар қилишадиганини кўриб, раҳмингиз келди.

Енимизданга саккиз ёшлар чамаси бир бола диққатини тортди. У киши ёшлардаги мурғак гўдакни уч метр келадиган ёғочнинг учига белидан боғлаб, юқорига кўтарди. Ёғочнинг иккинчи учини тишида тилаб, у ёқдан-бу ёққа ўрди. Ёғоч учидан турган гўдак беш бармоғини бирлаштириб, бир оғизга, бир қорнига теккизиб тиланчилик қиларди...

Мен Ҳиндистонда бир неча бор бўлганман. Айниқса кинофильм олиш учун бориш жуа мароқли. Бундай боришларда киши туристик сафарларга қараганда жуа кўп имкониятларга эга бўлади. Масалан, «Алибоб ва кичик қароқчи» фильмининг олишти бораганимизда оялто туршга тўри келганди.

Ҳиндистонда киносанъати жуа тарқай эган. Бир йилда мингдан ортиқ фильм ишлаб чиқарилади. Ҳар қандама кинотеатр мавжуд. Шундай жойлар одамлар билан гажиким. Кино ҳақидаги рекламалар номийиш ялоғиятда кенг йўлга қўйилган. Гўё шаҳар фақат кинофил-

шалар билан безатилгандай кўринади.

Ҳиндистонликлар артистларни кўриб қолгудек бўлишса, қизиқибди атрофига тўпнаниб, юргани, шаҳар ичиди кинога олгани қўйишмайди, десам ҳам бўлаверарди. Биз олаётган фильмга ҳам ана шундай ҳалокат қилаверишгач, шаҳардан узоқроққа кетишга мажбур бўлдик. Ҳатто 50—60 километр жойга ҳам киношывадалар от-арава, велосипед, шахсий машиналарда, ҳатто елкасига хуркун ташлаб келавердилар. У ерларда суратга олиш учун от-улов, филларни қидириб юрмай эди. Эгалари филини, отини суратга тушиб қолсин деб, тентига бераверди. Менга бир эпизодда от керак бўлиб қолди. Радиодан эълон қилган эдик, эгарланган ўта от олиб келишди. Ичидан биттасини таялаб, шу эпизодни олиш ўн кун давом этишини айтди. От эгаси ҳамма шартини тўлатди. Дерайли ҳар кун суратга олиш майдонига отини эгарлаб биздан олдин от эгаси келиб турарди...

МЕН бир онахон ҳақида ҳикоя қилмоқчиман. Биз одатда сўемкага эрта-лаб соат бдан жунардик. Ҳаммаиз меҳмонхона ёнидан машиналарга ўтирар эканмиз, «Бугунги ишимиз ланк» деган сўзни эшитдик. Маълум бўлишча, киногруппа раҳбарлари шаҳар четиди истиқомат қилувчи бир момонинг кулбасини суратга олишни мўлжаллашган. Уй оғасига суратга олишни айтшганда рози бўлмаган. Кўп пул беришни ваъда қилганлар. Барбир уи қўнмаган.

У ўз кулбасини муқаддас ҳисоблар экан. Таъриф қилишларича, унинг эри дунё кезган одам бўлган. Ҳатто Россияга қадим ранжиди қилган. Махматма Ганди гоёларига содиқ бўлгани тўғрисида реакция кучлар томонидан ўлдирилган. Бу аёл янча ўзининг жасадини кўчадан кўтариб келиб, ҳовлисида дафи қилган экан (Уларда ўлиқни қўмадиган тоифа ҳам бор).

Режиссёр Латиф Файзиев, шу кулба суратга олиниш шарт, деб айтди. Дарҳақиқат, олинаётган фильм учун шундай кулба керак эди. Яна Латиф Файзиев, ҳинд режиссёри Умеш Мехра билан машинага ўтириб, ўша кулба томон йўл олдик. Мен машинада кетар эканман, у ҳақида айтилган гапларни ўйлаб борардим. Унинг эри ким бўлган экан, нима учун унинг қабрини уйда сақлайди, бир парча ерда ундирилган доғ-дун билангина қандай қилиб яшани

эшигига бориб, бизни имлади. Кулбага назар солсан, бир парча шолчандан бошқа ҳеч нарса йўқди. Аммо кулбанинг бир вақтлар ниҳоятда дид билан қўрилгани, гач билан ишлангани сезилиб турарди. Биз ҳовли атрофларини айланиб, қанинча кидира бошладик. Майин кидира бошладик. Ҳиндистонда қабр тоғасида ҳиндларга хос кийинган қанинча тиз қўйиб ўтирилади. У алла нималарни пичирлаб, қабр гардларини юзига суртар эди.

Кампир бизга қараб ўтирилди. Биз кўксимизга қўлимизни қўйиб саломлашдик. У Умешни эслаб қолган экан, кўрди-ю, энсаси қотгандай бўлди. Бизларга қараб «Кампирдан иш чикмайди», дегандай бўлди Умеш.

Латиф Файзиев ҳиндлар билан ҳамкорликда Эта фильм олганидан, у ерда кўп бўлганидан ҳинд тилини унча-мунча ўрганиб олган эди.

«Биз Ленин мамлакатидан келганмиз», деди. Момо шу гапни эшитар-эшитмас юзи ёришиб кетгандай бўлди. У табассум қилиб, ўрнидан турди-да. «Ленин... Ленин...» деб пичирлади. Бу сўзни шундай самийият билан айтдики, қўзларига яқинда еш келди. Унинг гавдаси ўрнидан турганида ростлангандай бўлди. Балки Ленин сўзини тилга олиши билан қадри ростлангандир. Биз у ерда бир неча кун суратга олган бўлсак, дейар ҳар кун ҳовлисини чинидай тоза эди. Қабрга сақда қилишни қандоқ қилмасди. Иш унумли бўлсин деб, овқатни шу ерга келтиришди. Шу овқатдан берав эканмиз, бирор марта емади. Одат бўйича, бир кўмгон қайнаган сув билан

диалог билан ишлангани сезилиб турарди. Биз ҳовли атрофларини айланиб, қанинча кидира бошладик. Майин кидира бошладик. Ҳиндистонда қабр тоғасида ҳиндларга хос кийинган қанинча тиз қўйиб ўтирилади. У алла нималарни пичирлаб, қабр гардларини юзига суртар эди.

Кампир бизга қараб ўтирилди. Биз кўксимизга қўлимизни қўйиб саломлашдик. У Умешни эслаб қолган экан, кўрди-ю, энсаси қотгандай бўлди. Бизларга қараб «Кампирдан иш чикмайди», дегандай бўлди Умеш.

Латиф Файзиев ҳиндлар билан ҳамкорликда Эта фильм олганидан, у ерда кўп бўлганидан ҳинд тилини унча-мунча ўрганиб олган эди.

«Биз Ленин мамлакатидан келганмиз», деди. Момо шу гапни эшитар-эшитмас юзи ёришиб кетгандай бўлди. У табассум қилиб, ўрнидан турди-да. «Ленин... Ленин...» деб пичирлади. Бу сўзни шундай самийият билан айтдики, қўзларига яқинда еш келди. Унинг гавдаси ўрнидан турганида ростлангандай бўлди. Балки Ленин сўзини тилга олиши билан қадри ростлангандир. Биз у ерда бир неча кун суратга олган бўлсак, дейар ҳар кун ҳовлисини чинидай тоза эди. Қабрга сақда қилишни қандоқ қилмасди. Иш унумли бўлсин деб, овқатни шу ерга келтиришди. Шу овқатдан берав эканмиз, бирор марта емади. Одат бўйича, бир кўмгон қайнаган сув билан

диалог билан ишлангани сезилиб турарди. Биз ҳовли атрофларини айланиб, қанинча кидира бошладик. Майин кидира бошладик. Ҳиндистонда қабр тоғасида ҳиндларга хос кийинган қанинча тиз қўйиб ўтирилади. У алла нималарни пичирлаб, қабр гардларини юзига суртар эди.

Кампир бизга қараб ўтирилди. Биз кўксимизга қўлимизни қўйиб саломлашдик. У Умешни эслаб қолган экан, кўрди-ю, энсаси қотгандай бўлди. Бизларга қараб «Кампирдан иш чикмайди», дегандай бўлди Умеш.

Латиф Файзиев ҳиндлар билан ҳамкорликда Эта фильм олганидан, у ерда кўп бўлганидан ҳинд тилини унча-мунча ўрганиб олган эди.

«Биз Ленин мамлакатидан келганмиз», деди. Момо шу гапни эшитар-эшитмас юзи ёришиб кетгандай бўлди. У табассум қилиб, ўрнидан турди-да. «Ленин... Ленин...» деб пичирлади. Бу сўзни шундай самийият билан айтдики, қўзларига яқинда еш келди. Унинг гавдаси ўрнидан турганида ростлангандай бўлди. Балки Ленин сўзини тилга олиши билан қадри ростлангандир. Биз у ерда бир неча кун суратга олган бўлсак, дейар ҳар кун ҳовлисини чинидай тоза эди. Қабрга сақда қилишни қандоқ қилмасди. Иш унумли бўлсин деб, овқатни шу ерга келтиришди. Шу овқатдан берав эканмиз, бирор марта емади. Одат бўйича, бир кўмгон қайнаган сув билан

диалог билан ишлангани сезилиб турарди. Биз ҳовли атрофларини айланиб, қанинча кидира бошладик. Майин кидира бошладик. Ҳиндистонда қабр тоғасида ҳиндларга хос кийинган қанинча тиз қўйиб ўтирилади. У алла нималарни пичирлаб, қабр гардларини юзига суртар эди.

Кампир бизга қараб ўтирилди. Биз кўксимизга қўлимизни қўйиб саломлашдик. У Умешни эслаб қолган экан, кўрди-ю, энсаси қотгандай бўлди. Бизларга қараб «Кампирдан иш чикмайди», дегандай бўлди Умеш.

Латиф Файзиев ҳиндлар билан ҳамкорликда Эта фильм олганидан, у ерда кўп бўлганидан ҳинд тилини унча-мунча ўрганиб олган эди.

«Биз Ленин мамлакатидан келганмиз», деди. Момо шу гапни эшитар-эшитмас юзи ёришиб кетгандай бўлди. У табассум қилиб, ўрнидан турди-да. «Ленин... Ленин...» деб пичирлади. Бу сўзни шундай самийият билан айтдики, қўзларига яқинда еш келди. Унинг гавдаси ўрнидан турганида ростлангандай бўлди. Балки Ленин сўзини тилга олиши билан қадри ростлангандир. Биз у ерда бир неча кун суратга олган бўлсак, дейар ҳар кун ҳовлисини чинидай тоза эди. Қабрга сақда қилишни қандоқ қилмасди. Иш унумли бўлсин деб, овқатни шу ерга келтиришди. Шу овқатдан берав эканмиз, бирор марта емади. Одат бўйича, бир кўмгон қайнаган сув билан

диалог билан ишлангани сезилиб турарди. Биз ҳовли атрофларини айланиб, қанинча кидира бошладик. Майин кидира бошладик. Ҳиндистонда қабр тоғасида ҳиндларга хос кийинган қанинча тиз қўйиб ўтирилади. У алла нималарни пичирлаб, қабр гардларини юзига суртар эди.

Кампир бизга қараб ўтирилди. Биз кўксимизга қўлимизни қўйиб саломлашдик. У Умешни эслаб қолган экан, кўрди-ю, энсаси қотгандай бўлди. Бизларга қараб «Кампирдан иш чикмайди», дегандай бўлди Умеш.

Латиф Файзиев ҳиндлар билан ҳамкорликда Эта фильм олганидан, у ерда кўп бўлганидан ҳинд тилини унча-мунча ўрганиб олган эди.

«Биз Ленин мамлакатидан келганмиз», деди. Момо шу гапни эшитар-эшитмас юзи ёришиб кетгандай бўлди. У табассум қилиб, ўрнидан турди-да. «Ленин... Ленин...» деб пичирлади. Бу сўзни шундай самийият билан айтдики, қўзларига яқинда еш келди. Унинг гавдаси ўрнидан турганида ростлангандай бўлди. Балки Ленин сўзини тилга олиши билан қадри ростлангандир. Биз у ерда бир неча кун суратга олган бўлсак, дейар ҳар кун ҳовлисини чинидай тоза эди. Қабрга сақда қилишни қандоқ қилмасди. Иш унумли бўлсин деб, овқатни шу ерга келтиришди. Шу овқатдан берав эканмиз, бирор марта емади. Одат бўйича, бир кўмгон қайнаган сув билан

диалог билан ишлангани сезилиб турарди. Биз ҳовли атрофларини айланиб, қанинча кидира бошладик. Майин кидира бошладик. Ҳиндистонда қабр тоғасида ҳиндларга хос кийинган қанинча тиз қўйиб ўтирилади. У алла нималарни пичирлаб, қабр гардларини юзига суртар эди.

Кампир бизга қараб ўтирилди. Биз кўксимизга қўлимизни қўйиб саломлашдик. У Умешни эслаб қолган экан, кўрди-ю, энсаси қотгандай бўлди. Бизларга қараб «Кампирдан иш чикмайди», дегандай бўлди Умеш.

Латиф Файзиев ҳиндлар билан ҳамкорликда Эта фильм олганидан, у ерда кўп бўлганидан ҳинд тилини унча-мунча ўрганиб олган эди.

«Биз Ленин мамлакатидан келганмиз», деди. Момо шу гапни эшитар-эшитмас юзи ёришиб кетгандай бўлди. У табассум қилиб, ўрнидан турди-да. «Ленин... Ленин...» деб пичирлади. Бу сўзни шундай самийият билан айтдики, қўзларига яқинда еш келди. Унинг гавдаси ўрнидан турганида ростлангандай бўлди. Балки Ленин сўзини тилга олиши билан қадри ростлангандир. Биз у ерда бир неча кун суратга олган бўлсак, дейар ҳар кун ҳовлисини чинидай тоза эди. Қабрга сақда қилишни қандоқ қилмасди. Иш унумли бўлсин деб, овқатни шу ерга келтиришди. Шу овқатдан берав эканмиз, бирор марта емади. Одат бўйича, бир кўмгон қайнаган сув билан

диалог билан ишлангани сезилиб турарди. Биз ҳовли атрофларини айланиб, қанинча кидира бошладик. Майин кидира бошладик. Ҳиндистонда қабр тоғасида ҳиндларга хос кийинган қанинча тиз қўйиб ўтирилади. У алла нималарни пичирлаб, қабр гардларини юзига суртар эди.

Кампир бизга қараб ўтирилди. Биз кўксимизга қўлимизни қўйиб саломлашдик. У Умешни эслаб қолган экан, кўрди-ю, энсаси қотгандай бўлди. Бизларга қараб «Кампирдан иш чикмайди», дегандай бўлди Умеш.

Латиф Файзиев ҳиндлар билан ҳамкорликда Эта фильм олганидан, у ерда кўп бўлганидан ҳинд тилини унча-мунча ўрганиб олган эди.

«Биз Ленин мамлакатидан келганмиз», деди. Момо шу гапни эшитар-эшитмас юзи ёришиб кетгандай бўлди. У табассум қилиб, ўрнидан турди-да. «Ленин... Ленин...» деб пичирлади. Бу сўзни шундай самийият билан айтдики, қўзларига яқинда еш келди. Унинг гавдаси ўрнидан турганида ростлангандай бўлди. Балки Ленин сўзини тилга олиши билан қадри ростлангандир. Биз у ерда бир неча кун суратга олган бўлсак, дейар ҳар кун ҳовлисини чинидай тоза эди. Қабрга сақда қилишни қандоқ қилмасди. Иш унумли бўлсин деб, овқатни шу ерга келтиришди. Шу овқатдан берав эканмиз, бирор марта емади. Одат бўйича, бир кўмгон қайнаган сув билан

диалог билан ишлангани сезилиб турарди. Биз ҳовли атрофларини айланиб, қанинча кидира бошладик. Майин кидира бошладик. Ҳиндистонда қабр тоғасида ҳиндларга хос кийинган қанинча тиз қўйиб ўтирилади. У алла нималарни пичирлаб, қабр гардларини юзига суртар эди.

Кампир бизга қараб ўтирилди. Биз кўксимизга қўлимизни қўйиб саломлашдик. У Умешни эслаб қолган экан, кўрди-ю, энсаси қотгандай бўлди. Бизларга қараб «Кампирдан иш чикмайди», дегандай бўлди Умеш.

Латиф Файзиев ҳиндлар билан ҳамкорликда Эта фильм олганидан, у ерда кўп бўлганидан ҳинд тилини унча-мунча ўрганиб олган эди.

«Биз Ленин мамлакатидан келганмиз», деди. Момо шу гапни эшитар-эшитмас юзи ёришиб кетгандай бўлди. У табассум қилиб, ўрнидан турди-да. «Ленин... Ленин...» деб пичирлади. Бу сўзни

ЭРМИТАЖ ЁНИДАГИ СУҲБАТ

НЕВА БУНИДА. Эрмитаж рўпарасида кўргазма муаллифи Рўзи Чориева дуч келдим. У дарё бўйида турган бир жувонга тикилиб, менга: «Бу аёл Рафаэль чизган мадоннага жуда ўхшаб кетаркан», деди. Шу баҳона бўлди-ю, суҳбатимиз Рафаэль Сантини билан бошланди.

— Рафаэль ўн икки ёшдан бошлаб профессионал рессом сифатида иш бошлаган. Вевосита натуралардан кўчирма олиб, асарлар яратган. Мен бу ёшда энди-энди чизишни, қўлимга қалам ушлашни ўрганаётган эдим. Уруш йиллари Ленинграддан Елена исми аёл Термизга — биз яшайдиган болалар уйига ишга келган эди. Ана шу аёл, афсус фамилиясини билмайман, менга мана бундай чиз, деб ўргата бошладди. Афсуски, бизда миллий рессомлик анъаналари узилиб қолган. Нега биз шарқона рессомлик мактабини тарк этиб, европача рессомлик мактабига интилдик? Ҳали-ҳанузгача нега анъанавий рессомлик, миллий мерос анъаналаридан баҳраманд бўла олмаймиш... Бу ачинар ҳолат ҳолингиз туб сабабларини аниқлаш вақти келди...

Рессом бир нафас жим қолди. Сунг яна суҳбатни давом эттирди:

— Уша аёл озгина бўлса ҳам юракдаги чўчимиз алағга олишига сабабчи бўлди. Биз расм чизадиганлар бешоқли киши эдик. Ушанда эсимда, мен Васнецовнинг «Уч баҳодир» асаридан нусха кўчирётган эдим. Аммо нусхани тузук кўчира олмай йилгадиган. Ҳолбуки, бу ёшда Рафаэль ўзи мустақил чизмаганини учун йилгадиган эди. Рафаэлни бадий тарбияси ниҳоятда ёшқил чоғдан бошланган. Бу ниҳоятда муҳим. Биз эса мактабдан битирадиган чоғда мим бўлишни, қандай касб ағалашни ўйлай бошлаймиш! Бу катта фожиа! Лекин мен ўшанда, расмини тузук кўчира олмаган чоғида, алам билан «Варибир рессом бўлам, ўлмасан Ленинградда ўқийман» деб ният қилганман.

Рессомнинг суҳбати беҳтарин Ленинградда ўқиган йилларига кўчиди. У учун айниқса, Эрмитаж жуда азиз. Унинг фикрича, ҳар қандай рессом ижодида ўрандан олдинги ўтган рессомлар

БЕРДАҚ БУЛБУЛ

Жангалга қўнган булбулнинг чумчуқчалик донги булмас, ишқиди зор қизил гулнинг Сайраса дармони булмас. Оҳанг топса, юрак тошмай, Хомиш сайра бир бог тошмай, Тинглагувчи қулоқ тошмай, Сайрашида маъни булмас. Қайғалишиб қора қарга, Емиш излаб қўнар жарга, Бойбўғли қуш ким ўзарга Қўйласа, хардори булмас. Борнинг иши фармон билан, Йўқнинг иши армон билан, Зору гирин бўлган билан, Қўнғилинги хумори булмас. Тарк айлаб фойи дунёни Йўлга чиқса дўст — ёронинг, Ичкилса қушқу айвонинг Бол чайнасан, таъмин булмас.

СУЛТОН БУЛАМА ГАЙРИ ЧУПОН БУЛА ТУҒИЛГАН

Чингалай қуш севган қўлда Чарх урмаса, рози булмас. Оқмон колдуз оғиб ўтар, Юрак бағрим ёқиб ўтар, Ғамсиз қўнғил оқиб ўтар. Дардимнинг дармони булмас. Бердимурод ҳақнинг кули, Сахронинг сара булбули! Беш кун меҳмон одам ўғли, Армонсиз бир қуни булмас.

КЕРАК

Богйда баҳор яйраган Еруғ дунё керак менга. Бағрида булбул сайраган Еруғ дунё керак менга. Соғмоқ учун биям бўлса, Еки бир нор туям бўлса. Яқин дўст, ҳамсоям бўлса, Еруғ дунё керак менга. Тоғлар бошида оппоқ қор, Менга керак вафоли ёр. Бахт яшнаган тун-кун, Наҳор.

ЕРУҒ ДУНЁ КЕРАК МЕНГА

Гудай очилиб ўйнаса, Андеша билан сўйласа, Дилмида армон қўйласа, Еруғ дунё керак менга. Юртлар бўлиб яқин маънази, Қишлоғида қайтаганда эл, Ёнида бўлса хинча бел, Еруғ дунё керак менга. Тўғидадан олов чақир, Бир бедовим бўлса агар, Йироқларга қилсам сафар, Еруғ дунё керак менга. Хар йилгити орадир жонга, Ғайрати сапчиб осмонга, Ўзини урса душманга, Еруғ дунё керак менга. Ният ҳеч йўқдан қайтмас, Гайрига сирин айтмас, Дўст-ёроним мунғайтмас, Еруғ дунё керак менга. Ғамхўр бўлиб ҳар фақирга, Сув оқизган чўл — тақирга, Йўл кўрсатган ҳар сўқирга, Эл ғамхўри керак менга. Белини маҳкам боғлаган, Ўзини жангга чоғлаган, Юрт, халқини ардоқлаган Эл ғамхўри керак менга. Қорақалпоқчадан Қамбар УТАЕВ таржималари

Саъдулла ҚАРОМАТОВ

Ўзбек совет адабиёти оғир жудаликка учради — таниқли ёзувчи ва журналист Саъдулла Музаффарович Қароматов 21 август кун 60 ёшида вафот этди.

Саъдулла Музаффарович Қароматов 1928 йилда Бухоро шаҳрида туғилган. 1949 йилда В. И. Ленин номидаги Урта Осие Давлат университети филология факультетини битириб, Ўзбекистон ССР Министрлар Совети ҳузуридаги Радиошўнғитириш Давлат комитетига ишлатди, мактабда адабиётдан дars берди. 1954 йилдан бошлаб С. М. Каромамов «Совет Ўзбекистони» газетасининг редакциясида ишлатди. Бу ерда у адабий ҳодимликдан маъсум секретарликка бўлган йўлни босиб ўтди. У «Тошкент оқшом» — «Вечерний Тошкент» газеталарига қариб йилларга ил редактор бўлди. 1982 йилдан 1985 йилгача Ўзбекистон Ёзувчилар союзи правленесининг секретари бўлди.

Саъдулла Қароматовнинг адабий фаолияти олтимишчи йилларда бошланди. 1963 йилда «Тоғлар табассуми» ҳужжатли қиссаси чиқди. Шундан кейин «Амунинг олтин жилвалари», «Гўзаллик рамизи», «Қумуш камар» очерклар тўплами нашр этилди. Республика шаҳарлари ва қишлоқларнинг меҳнаткашлари ана шу очеркларнинг қаҳрамонларидир. Ёзувчининг «Бир томчи қон», СССР Мудоофаа министрлигининг дипломатия сазорини бўлган «Тоғ йўллари», «Тоғ гўзали», «Ҳижрон», «Солдат ҳамиша сафда» қиссалари, геологларнинг қаҳрамонна

меҳнатлари ҳақида хикоя қилувчи «Олтин қум» романи машҳур бўлди.

Саъдулла Қароматов таржимон сифатида ҳам машҳур эди. Жюль Верн, В. Кожеников, К. Кулев ва бошқа ёзувчиларнинг романиларини ўзбек тилига таржима қилганди.

Саъдулла Қароматов актив ижтимоий иш олиб борди. У Ўзбекистон Компартияси Тошкент шаҳар комитетининг аъзоси, Тошкент шаҳар Советининг депутаты, Ўзбекистон Ёзувчилар союзи ва республика Журналистлар союзи правленеларининг аъзоси эди. Нева бор сайланганди. Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Фахрий Ерликлари билан мукофотланган. Унга «Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони берилган.

Коммунист-ёзувчи Саъдулла Қароматовнинг номи унда дўстлари ва китобхонлар қалбиде ҳамisha сакланиб қолади.

БИР ГРУППА УРТОҚЛАРИ

СУРАТДА: Рўзи Чориев Ленинградлик рессомлар даврасида. Р. ШАГАЕВ ФОТОСИ

ҚОНУНЧИЛИК ВА ҲУҚУҚ-ТАРТИБОТ МУАММОЛАРИ

КПСС XXVII съезди қайта қуришни назарий ва амалий йўллари билан боғлиқ фаолият йўналишларини белгилаб берди. Бу, ўзини ҳокимиятнинг жараёнда ошқорали, рўй-рост таъбир билан, демократиянинг чуқурлаштириш кенс ўрни тугади. Қўшиб ёзишлар ва қўзғаб-мақилликларнинг илдинини йўқотишга йўналтирилган ишлар амалга оширилди. Сифатсиз маҳсулот ишлаб чиқариш билан боғлиқ салбий ҳоллар, давлат интизомини бузиш, кишиларнинг қонунини ҳуқуқларини меънасизлик, меҳнатсиз даромад топиш каби иллатларга қарши кенг миёсда кураш олиб борил япти.

Қилинаётган ишлар жуда кенг қамровли. Лекин чуқур илдиш отиб кетган салбий ҳоллар қамраб олинмади. Давлат мулкисни талон-тарож қилиш фактлари ҳамон учрамоқда. Мансабни суистеъмом қилиш билан боғлиқ жинойятлар ҳам анча салмоқли ўринда турибди. Ички-ишчилик оқибатида солир этилган жинойятлар намайсан бўлиб, гўёхандлик билан боғлиқ жинойятлар айниқса, ёшлар ўртасида анча томир отган. Ўзбекистоннинг илдинини бузиш, кишиларнинг қонунини ҳуқуқларини меънасизлик, меҳнатсиз даромад топиш каби иллатларга қарши кенг миёсда кураш олиб борил япти.

Гражданларнинг ариза ва шикоятларини қўриданган бўлса, деярли аримдан кўпроки консултация характеридеги хатлар бўлиб чиқди. Айрим граждандар оддийгина юридик консултация олиш учун узоқ масофаларни босиб ўтиш, ишдан қолиб харажат тортиб юришга мажбур бўлишти. Қонуналиримиздаги ўзгаришлар ўз вақтида одамларимизга бориб етмайпти. Қонуни муҳофаза қилувчи органлар ва муассасаларда ҳам қонуни яхши билмаслик ҳоллари содир бўлмоқда.

Республикамизда прокуратура, суд, юстиция, ички ишлар органларининг, адвокат, нотариал контролар, ЗАГС органлари, юридик соҳадаги мактаб, институт, факультет ва бошқа ўқув юртлари, олий ва ўрта миқлини мактаблари фаолият кўрсатмоқда. Бу органлар ва шунингдек, турли хилдаги юридик экспертизалар, насаба союзи органлари ва унинг ҳу-

РАҲМАТ АЗИЗХУҲАЕВ — 80 ЕШДА

Хурматли Раҳмат Азизхўжаев! Сизни қутлуг 80 ёшингиз ҳамда 60 йиллик ижодий фаолиятингиз билан табриқлаймиз.

Сиз адабиётимизга 30 йилларда болалар ёзувчиси сифатида кириб келдингиз. Илди китобингиз «Илгари битта элдан» номи билан 1933 йилда нашр этилди. Шундан буён Сизнинг «Кичик агрономлар», «Тозалик — соғлиқ гарови», «Кўк кўкс», «Бобоминг тоқ қайси» номи қўлланма пионер ва ўқувчилар учун азинган наслий тўпламларингиз нашр этилди. Сиз бу йиллар давомида ижод билан бирга педагогик фаолиятингизни ҳам давом эттирдиган. Сиз узоқ мактабда ўқитиб, сўнг узоқ йиллар мактаб директори бўлиб ишлаб, болаларнинг руҳий оламига, турмуш тарзининг турли жиҳатларига яна ҳам чуқурроқ кириб бордингиз. Шу сабабли ҳам Сиз яратган «Ишил чойла», «Кенжа ўғил», «Соҳилдаги ошқоқлар», «Орият» каби бир қатор асарларингиз чуқур ҳаётийлик билан ўқувчиларнинг сезимли китобига айланган қолган. Дожимиз В. И. Лениннинг 100 йиллик юбилеи муносабати билан «Совет Ўзбекистони» газетаси эълон қилган энг

яқин очери ва ҳикоялар кўрсатди. Сиз «Чол кўнгли» номи хикоятингиз учун йўл бўлдингиз. Ҳолок ижодий ва илдиқий фаолиятингиз учун ҳуқуқий-маънавий қатор медаллари ҳамда Ўзбекистон ССР Олий Советининг Фахрий Ерлиги билан тақдирлендингиз.

Хурматли Раҳмат Азизхўжаев! Сизга ижодий кайфият ҳамisha ёр бўлишини, яна узоқ йиллар соғсаломат уяв кўриб, жажжи ўқувчиларингизга янгидан-янги асарлар ярати беришингизга тилқадошимиз.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ПРАВЛЕНИЕСИ ПРЕЗИДУМИ

ПЕДАГОГ — ЁЗУВЧИ

Биз Раҳмат Азизхўжаевнинг педагог — ёзувчи, деб биламиз ва қадрлаймиз. У ёшлик давридан педагоглик касбига меҳр қўйди. Пединститутни битиргач, неча ўн йиллар давомида қишлоқ мактабда ўқитувчилик, директорлик вазифаларини адо этиб келди. Моҳир устоз, ғамхўр мураббий сифатида танилиб, қишлоқнинг каттаю кичиги ўртасида обрў топди.

Раҳмат ака айни пайтда болаларнинг сезимли ёзувчиси ҳамдир. У педагоглик ишини адабий ишдан боғлиқ қўшиб олиб борди. Мен унинг 30-йиллар бошидаёқ матбуотда қатор очерк ва ҳикоялар эълон этганини эслайман. Бу асарларида муаллиф турмушимиздаги ўзгаришлар, янги ҳаёт қураётган кишиларнинг оғир-психологиясидаги ўзгаришларни қаламга олганди. Ёзувчи педагоглик тажрибаси бойича, мактаб мавзусига эътиборини қўйиб борибди. Болалар ва ёшларга бағишлаган ҳикоя ва қиссалар яратди. Буларда ёзувчи ўзининг ўқувчилар ҳаётини чуқур билишгани,

ёш авлодни жондан севиллигини кўрсатди. Болалар адабиётининг мавзу доирасини кенгайтиришга муносиб ҳисса қўлди. «Эл омон», «Кенжа ўғил», «Яшил чойла», «Орият» қиссалари бунга мисол бўла олади. Мазкур қиссалар ёш китобхонларга қишлоқ болаларининг ўз ота-оналарига дала ишларида яқиндан ёрдам бериш, коллектив меҳнатда қилиб, актив жамоатчилик бўлиб етишиб борганлари ҳақида ҳикоя қилади.

Ёзувчимиз кексалликка сўз бермай, ҳозиргача ижодий ишни давом эттиришти, бу унинг ҳақиқий заҳматнашлигини, ёш авлоднинг жондан севиллигини кўрсатади.

Меҳнат ветерани, болаларнинг меҳрибон, камтарин отахони, Ёзувчи Раҳмат Азизхўжаев бу йил 80 баҳорни қаршилагани билан чин дилдан табриқлаб, хурматли дўстимизга узоқ умр, бардамлик ва янги ижодий муваффақиятлар тилаб қоламиз.

ҲАКИМ НАЗИР,
Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси

ТУРСУН ИБРОҲИМОВ — 50 ЕШДА

Хурматли Турсун Иброҳимов! Ижодкор учун 50 ёш — айни бағоят ёшдир. Сиз 30 йиллик ижодий фаолиятингизда адабиётимизга ва журналистикага сизидилдан хизмат қилдингиз, ўз талентингиз кучини оддий, ҳалол кишиларимизнинг турмуш тарзини яратувчилик фаолиятини тасвирлашга бағишладингиз. Илк шеърингиз «Олма гулладидан тортиб, шу кунгача нашр этилган «Баҳор табассуми», «Яроқлар», «Ироқлар» қўшиғи» каби бир қатор шеърингиз китобларингиз, Улуғ Ватан уруши жангҳоқлариде катта синоддан ўтган замондошимиз ҳақидаги «Ҳаётбахш умр» номили достонингиз ҳамда улуғ доҳийимиз В. И. Ленин ҳақидаги «Шундай партия бор» каби бир қатор асарларингиз китобларимизга мазлум. Бу асарлар сизнинг маҳорат сирларини кунт билан ўрганиб, илдини таълимингизни кўрсатади.

Хурматли Турсун Иброҳимов!

«СОВЕТСКИЙ ЭКРАН» Журналининг 15-сониде кинотанқидчи Валерий Туровскийнинг «Вакт ва макон» сарлавхали мақоласи чоп этилди. Мақолада «Ўзбекфильм» киностудиясининг режиссерлариде Қ. Камоловнинг «Бўлма» вақоалар хусусида, Ф. Давлатшининг «Амрининг ҳуфта савҳати», Ф. Зайнидиннинг «Орзулар оғушда» фильмлари тўғрисида мулоҳаза билдирилди.

«ОГОНЕК»

Журналининг шу йилги 26-сониде «Огонек»нинг ўз маънаси Юрий Лушининг «Мерос» рубрикаси остида «Биз оламга келгунча ойлар кетидан ойлар кечган эдик...» очеркин босилган. Унда халқимиз ўрта аср меъморлиқ санъ-

«ОГОНЕК» Журналининг шу йилги 26-сониде «Огонек»нинг ўз маънаси Юрий Лушининг «Мерос» рубрикаси остида «Биз оламга келгунча ойлар кетидан ойлар кечган эдик...» очеркин босилган. Унда халқимиз ўрта аср меъморлиқ санъ-

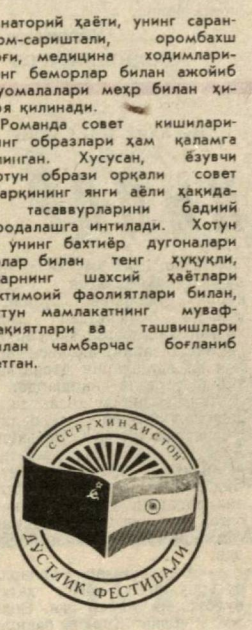
ДЎСТИМИЗ ЯШПАЛ

Атоқли ҳинд адаби Ёшпалнинг ижоди содир китобхонларга яхши танил. Унинг романи ва новеллари мамлакатимиздаги қўпине халқларнинг тилларига таржима қилиниб, нашр этилган.

Ёшпал номини ўзбек китобхонлари биринчи марта 1958 йили «Ҳиндистон ёзувчиларининг ҳикоялари» тўплами орқали танилди. Шундан бери ҳинд ёзувчининг асарлари Ўзбекистон вақтли маъсумоти саҳифаларида тез-тез кўрина бошладди. 1970 йили эса ҳиндустон Раҳмонберди Мухаммаджонов Ёшпалнинг «Кўл босган чўлар» ҳикоялар мажмуасини ўзбек тилида нашр эттирди. Ҳикояларини ҳиндий тилдан тўпламининг ўзи таржима қилди.

Ҳиндистоннинг таракқиқларвар жамоатчилиги ва совет кишиларига Ёшпал муҳим ижтимоий ва сиёсий проблемалар акс эттирилган асарлари билан қимматлидир. Унинг ижоди Ватани ва атакдошлари тақдирига бўлган чуқур муҳаббати, гуманизми ва юксак маҳорати билан диққатини тортади. Ёзувчининг илгор дунёқараши ҳамда ижодий методиди Ёшпал асарларининг гоъий-тематик ва эстетик қимматини белгилайди.

Коммунист ёзувчи Ёшпал ҳақида ақтуал муаммоларни афғон тўғрисида, бутун инсониятнинг таракқиқларвар қиссаси масалалар ташишилтириб, таълим масалалар тўғрисида ёзди. Шундай муаммолардан бири ер қаршлари шаклланишда катта аҳамиятга эга бўлади, пировардида, Қхана ватандошларининг чет эллик элликлар зулмидан озод бўлишида ёрдам бериш учун Ҳиндистонга қайтишга қарор қилади.

Хотун билан танишиш, унинг меҳнаткаш халқ манфаатларига садоқати Қхана қалбиде инглизлар зулми остида фарёд чекаётган она-Ватанининг тақдир ҳақида оғир йўлар кўзгатади. Совет воқелиги роман қаҳрамонининг илгор қаршлари шаклланишда катта аҳамиятга эга бўлади, пировардида, Қхана ватандошларининг чет эллик элликлар зулмидан озод бўлишида ёрдам бериш учун Ҳиндистонга қайтишга қарор қилади.

Атоқли ҳинд ёзувчиси Ёшпал Урта Осиеда 1955 йили ҳам бўлди. У Прагага, ёзувчилар конгрессига учиб кетайтиб Термизда тўхтаб ўтди. Кейинги сафар 1958 йилининг октябрида ҳинд ёзувчиларининг делегацияси таркибиде Осие ва Африка мамлакатлари таракқиқларвар ёзувчиларининг Тошкент анжуманида катнашди. Ёшпал ўзининг республикамиздан олган таассуротлари ҳақида очери ёзди. Ҳинд адабиёти тошкентликларнинг конференция делегациясига қўрсатган меҳмондўстликлари ҳақида солди, республика китобхонларининг Осие ва Африка миллий адабиётлари га бўлган қизиқилари ҳайратландирди.

Ёзувчи ўзбек ва ҳинд халқларининг ҳаёти, маданиятида ўхшаш жиҳатларни топади. Масалан, ўзбек томирлари Панжоб ва Ғарбий Ҳиндистон томирлари жуда эслатишни айтади; эски шаҳарда яшовчи ўзбекларнинг турмуш шароитлари ўзини ўзини тўқ панжобликларнинг турмуш шароитлари билан қўйсаляди.

Миллий мустақиллик учун кураш мавзуде илдиқ ижодида меҳнаткаш омманинг ижтимоий эрк учун кураш мавзуде билан чамбарчас боғлиқ кетган. Ёшпал бадий асарлари қаҳрамонларининг ўзини ҳо хусусати шундаки, уларнинг сиёсий онги турмуш машаққатлари, яхши ҳаёт учун кураш давомида ўсиб боради, пировардида, синдий курашининг максалларини марксизм тили ташунадилар ва марксизм гоъяларини ҳаётга таъдиқ этишга интилади.

Ёшпал ижодий ҳинд халқининг ҳаёти билан мустақам боғланган эди. Ичкилбой пролетариянинг дунёқараши билан қуролланган адиб ўз асарлари воситасида гуманизм, таракқиқчи, тинчлик ва халқлар ўртасида дўстлик гоъяларини қарор топтириш учун тинмасдан курашди. Унинг инсонга билан муҳаббат туйғулари билан йўрилган ижоди ҳозир ҳам зағули учун курашда барча яхши ниятли кишиларга йўлдошдир.

Дилора БЕКАЕВА,
Ларса ЕРЕМЯН

КАПИТАЛИЗМ ИЛЛАТЛАРИ

Америка Қўшма Штатларида ҳар икки секундада жинойт содир бўлади. Утган йилги ҳисобларга қараганда жинойятлар сони 1981 йилги рекорд кўрсаткичдан ҳам ошди. 13,2 миллионга етган. Федерал текширув бюросининг маълумотига кейинги йилларда зўрлаш каби оғир жинойятлар сони қўлайди. Бундай жинойятлар 1986 йилга нисбатан 12 процент қўлайган қайд этилмоқда. Бошқача таърифлайдиган бўлса, АҚШда ҳар 21 секундада бир киши зўрлаш қўрбони бўлади. Бундан ташқари мамлакатда бир йилда ўғирлик ва одам ўлдирлиш тўғрисида 15 процентга ортиган. Утган йили АҚШда 20 минг киши ўлдирлиди. Шуниси ачинарликки буларнинг қўшчилиги отиб ўлдирилган. Полция дафтарида утган йил 90 минг марта воқоига тегиш жинойт содир этилгани белгилаб, Бундан ташқари мамлакатда ўғирлаш ҳам қўлайган таъкидланади.

Бундан бир неча йил бурун боиски Мухаммад Али ер юзи аҳолисининг ярминин сезимли кишии эди. Боксдан кетган эса унинг ичкилболлари сони бирдан қамбай кетди. У аста-секин ҳамма нарсасидан ажраля бошладди.

Илгари Мухаммад Али Москва, Париж, Римда сайр қилган бўлса, бугунги кунда у АҚШдаги шаҳарлардан ташқарига чиқмайпти. Чунки у автомобилда яшайпти. Мухаммад Алининг 22 хонали уйи, барча боилқилари ва 3 миллион доллар пули хотини Вероника билан ажралганда унга қолдирилди. Шундай қилиб, Бокс бўйича уч марта жаҳон чемпиони деярли ҳеч нарсасиз қолди.

Алининг яқин дўсти Лорри Колбининг қиёс қилишича, Мухаммад Али яшавгани йўқ, балки ўзини оллонинг қули ва хизматкори, деб Америка бўйлаб дайдий юрибди.

Али ҳозир янги иш топди. У «Сингнши» ва «Ал-Ислами» номили китоб сотиб олиб, ўз автографини қўйиб ўн доллар ортиқликка сотиш билан шу-қўланмоқда.

Буюк спортчининг тақдирини плу ҳукморон жаннатда шундай қолмоқда. Кўриниб турибдики, Мухаммад Али учун ҳаёт жангнинг сўнгги бонгги чалинмоқда.

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊАТИ

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правленесини, СССР Адабиёт фондининг Ёзувчилар союзининг аъзоси Эркин Носиров ва Жамол Носиров вафоти муносабати билан чуқур тўзиза изҳор қилди.

Капитал оламиде барча нарсаси бойлик. Моцартининг бу қўлэмаси ҳар қандай музей учун қимматли экспонат бўлиши мумкин эди. Афсуски, энди ундан сотиб олган миллионердан бошқа ҳеч ким баҳраманд бўлолмади. Чунки уни сотиб олишга ҳеч қандай музнейнинг қўриб етмади.

